

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО
КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2819-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
А.Б. Лук'яненко

Керівник: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д.філос.н. Краснокутський О.В.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії
та управління, к.філос.н., доцент Масюк О.П.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії
та управління

_____ Г.І.Бутченко
«   » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Лук'яненко Ангеліни Борисівни
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-управлінське забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні
керівник роботи професор кафедри соціальної філософії та управління, доцент, д.філос.н. Краснокутський О.В.

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 606-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи А. А. Аболін, А. І. Безлюддя, П. П. Бірюков, С. В. Барулин, Е. А. Гутник, А. А. Дронов, Е. В. Єгоров, Д. М. Жуков, В. Б. Зотов, Е. А. Каменева, С. А. Кірсанов, А. Г. Козлюк, В. Г. Поляков, А. Н. Ряховская, Ф. Г. Таги-Заде, Л. Н. Чернишов та ін.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити

1. Дослідити стан наукової розробки проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні;

2. Уточнити зміст основних понять дослідження;

3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні;

4. Визначити сутність та особливості системи обслуговування житлового комунального господарства в Україні;

5. Проаналізувати закордонний досвід публічно-управлінського забезпечення удосконалення житлового комунального господарства;

6. Дослідити досвід вдосконалення обслуговування ЖКГ на регіональному рівні;

7. Проаналізувати сучасний стан публічного-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Запорізькій області;

8. Визначити напрями оптимізації публічного-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Запорізькій області.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	професор кафедри соціальної філософії та управління, доцент, д.філос.н. Краснокутський О.В.	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	професор кафедри соціальної філософії та управління, доцент, д.філос.н. Краснокутський О.В.	26.06.2020	26.06.2020
Розділ 3	професор кафедри соціальної філософії та управління, доцент, д.філос.н. Краснокутський О.В.	03.10.2020	03.10.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень –квітень 2020	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	виконано
4.	I розділ	Червень 2020	виконано
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	виконано
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2020	виконано
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	виконано
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	виконано

Студент _____ А.Б. Лук'яненко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.В. Краснокутський
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.І. Васильєва
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 88 сторінок, 73 позиції у списку літератури.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ

Мета дослідження: визначити напрями оптимізації публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.

Об'єкт дослідження: система житлового комунального господарства в регіоні.

Предмет дослідження: публічно-управлінське забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.

Мета дослідження: визначити напрями оптимізації публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.

Новизна: сьогодні житлово-комунальне господарство (ЖКГ) України, незважаючи на досить тривалий і широке обговорення ситуації на всіх рівнях, є однією з найбільш неефективних сфер національної економіки, яку майже не торкнулися процеси реформування – і це в умовах, коли в Україні вже не один рік поспіль реалізується Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства.

Гіпотеза дослідження: спроможності місцевої влади забезпечити процес вдосконалення обслуговування житлового комунального господарства залежить від рівня розвитку громадянського суспільства. Чим більше рівень розвитку громадянського суспільства, тим більше ймовірність наявності активних суб'єктів з числа мешканців громади, які мають необхідні навички, бажання та ресурси для самоорганізації.

Висновки: вважаємо за можливе і доцільне запропонувати таке ЖКГ як об'єкта публічно-управлінського забезпечення – комплексом соціально-економічних суспільних відносин, що реалізуються в наступних п'яти напрямках:

1) управління житловим фондом (сюди ми відносимо договірні суспільні відносини з керуючою організацією щодо утримання, експлуатації та ремонту житлових будинків, а також найм житла);

2) ресурсопостачання (діяльність ресурсопостачаючих організацій, в тому числі – з надання комунальних послуг населенню);

3) управління інфраструктурою багатоквартирного будинку (суспільні відносини, пов'язані з реалізацією прав власників багатоквартирних будинків, в тому числі – з благоустрою прибудинкової території, отримання прибутків із загального майна, прийняття рішення про введення інновацій в інфраструктуру житлового будинку, так званий «Розумний будинок» тощо);

4) управління громадської інфраструктурою ЖКГ – інженерними мережами загального користування (сюди ми відносимо суспільні відносини з будівництва, експлуатації та утримання загальноміських мереж водопостачання, водовідведення, електро-мережеве господарство, мережі теплопостачання та ін.);

5) супутні суспільні відносини, що впливають на розвиток галузі.

До таких суспільним відносин можна віднести соціальні відносини по встановленню субсидій і пільг для соціально-незахищених верств населення (в тому числі – на оплату житлово-комунальних послуг), з регулювання контрольно-наглядової діяльності, встановлення гарантій для юридичних осіб при проведенні перевірок (житлового нагляду), антимонопольне регулювання (встановлення тарифів на комунальні послуги), розвиток інновацій і інститутів державно-приватного партнерства, в тому числі – концесійних угод (які можна застосувати при будівництві, реконструкції інфраструктури ЖКГ) та ін.

SUMMARY

Qualification work consists of 88 pages, 73 literature sources.

OPTIMIZATION DIRECTIONS OF PUBLIC-MANAGEMENT IMPROVEMENT PROVISION OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES MAINTENANCE IN ZAPORIZHZHIA REGION

Research purpose is to identify the optimization directions of public-management improvement provision of housing and communal services maintenance in the region.

Research object is the system of housing and communal services in the region.

Research subject is the public-management improvement provision of housing and communal services maintenance in the region.

Research novelty is that nowadays the housing and communal services in Ukraine is one of the most inefficient spheres of national economy, which has hardly been affected by reform processes despite a rather long and wide discussion of the situation at all levels and realization of the National Program of Reform and Development of Housing and Communal Services by more than one year in a row.

Research hypothesis is that the ability of local authorities to provide improvement of housing and communal services maintenance depends on the civil society's level of development. The higher the level of civil society's development is, the more likely it is that there will be active members of the community who have the necessary skills, desires and resources for self-organization.

Conclusions: we consider it possible and appropriate to offer such housing and communal services as an object of public administration being a set of socio-economic public relations, which are implemented in the following five directions:

- 1) management of the housing stock (which includes contractual public relations with the managing organization for the maintenance, operation and repair of residential buildings, as well as rental housing);
- 2) resource supply (activities of resource-supplying organizations, including the provision of population with communal services);
- 3) management of the apartment building's infrastructure (public relations as to

the rights implementation of the apartment buildings owners, including landscaping of the adjacent territory, income from common property, decision making concerning infrastructure innovations of a residential building, the so-called “Smart house”, etc.);

4) management of public infrastructure of housing and communal services that is engineering networks of general use (which includes public relations on construction, operation and maintenance of citywide water networks, wastewater service, electric network economy, heat networks, etc.);

5) public relations that affect the area development.

Such public relations include social relations concerning the establishment of subsidies and benefits for vulnerable groups (including payments for housing and communal services), regulation of control and supervision activities, establishment of guarantees for legal entities during inspections (housing supervision), antitrust regulation (setting tariffs for communal services), development of innovations and institutions of public-private partnership, including concession agreements (which can be used in the construction, reconstruction of housing infrastructure), etc.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ	9
1.1. Історія дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.....	9
1.2. Уточнення змісту основних понять дослідження.....	13
1.3. Принципи та методи дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування ЖКГ в регіоні	21
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ	28
2.1. Сутність та особливості системи обслуговування житлового комунального господарства на регіональному рівні в Україні.....	28
2.2. Міжнародний досвід публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування ЖКГ в регіоні	34
2.3. Досвід вдосконалення обслуговування житлового комунального господарства в рамках участі у міжнародних Проєктах розвитку	37
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ.....	49
3.1. Сучасний стан публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Україні	49
3.2. Чинники оптимізації публічно-управлінського забезпечення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.....	57
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Житлово-комунальне господарство (далі – ЖКГ) в Україні зазнає складний і тривалий процес реформування, починаючи з 90-х років ХХ століття і по теперішній час. У той же час, ЖКГ є соціально та економічно значущою галуззю національного господарства, в зв'язку з чим модернізація ЖКГ зачіпає інтереси кожного мешканця міст, селищ та громад, оскільки обумовлює, в тому числі, і якість життя. Це в умовах, що склалися, вимагає і від держави, і від керуючих організацій, що працюють на ринку послуг ЖКГ, пошуку конкурентних переваг і, в тому числі, нових економічних моделей і механізмів, сучасних технологій і інструментів управління на основі проведення економічних досліджень і впровадження їх результатів у практику.

Новизна. Сьогодні житлово-комунальне господарство (ЖКГ) України, незважаючи на досить тривалий і широке обговорення ситуації на всіх рівнях, є однією з найбільш неефективних сфер національної економіки, яку майже не торкнулися процеси реформування – і це в умовах, коли в Україні вже не один рік поспіль реалізується Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства.

Проблемна ситуація. Проблеми ЖКГ стосуються практично кожного пересічного мешканця країни – це і вкрай низька якість житлово-комунальних послуг (далі – ЖКП), і постійне забруднення навколишнього середовища, і небезпека виникнення аварійних ситуацій, в тому числі з тяжкими наслідками. Їх невирішеність серйозно позначається на добробуті і рівні захворюваності населення. У той же час більш актуальною стає проблема збільшення собівартості виробництва ЖКП (при їх низьку якість) і, відповідно, зростання тарифів, а також витрат державного та місцевих бюджетів як спроби уповільнити цей процес. Тому застосовуються субсидування вартості природного газу для підприємств «Теплокомуненерго» та частини вартості ЖКП для бідних верств населення, а також покриття різниці в тарифах у разі їх затвердження на більш низькому рівні, ніж реальні витрати на надання

відповідних послуг. Однак ситуація постійно погіршується, незважаючи на певні зусилля профільного міністерства (Мінрегіону), органів місцевого самоврядування, профільних комунальних підприємств.

Тому можна констатувати, що сьогодні в ЖКГ України переплелися надзвичайно гострі проблеми соціального, технологічного, економічного, законодавчого і організаційного характеру.

Об'єкт дослідження: система житлового комунального господарства в регіоні.

Предмет дослідження: публічно-управлінське забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.

Мета дослідження: визначити напрями оптимізації публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні.

Завдання дослідження:

- дослідити стан наукової розробки проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні;
- уточнити зміст основних понять дослідження;
- обґрунтувати принципи та методи дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні;
- визначити сутність та особливості системи обслуговування житлового комунального господарства в Україні;
- проаналізувати закордонний досвід публічно-управлінського забезпечення удосконалення житлового комунального господарства;
- дослідити досвід вдосконалення обслуговування ЖКГ на регіональному рівні;

– проаналізувати сучасний стан публічного-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Запорізькій області;

– визначити напрями оптимізації публічного-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Запорізькій області.

Гіпотеза дослідження: спроможності місцевої влади забезпечити процес вдосконалення обслуговування житлового комунального господарства залежить від рівня розвитку громадянського суспільства. Чим більше рівень розвитку громадянського суспільства, тим більше ймовірність наявності активних суб'єктів з числа мешканців громади, які мають необхідні навички, бажання та ресурси для самоорганізації.

Структура. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ

1.1. Історія дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні

Виявляючи ступінь розробленості проблеми, хочеться відзначити, що над питаннями публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні працювали такі вітчизняні економісти, як А.А. Аболін, А.І. Безлюддя, П.П. Бірюков, С.В. Барулин, Е.А. Гутник, А.А. Дронов, Е.В. Єгоров, Д.М. Жуков, В.Б. Зотов, Е.А. Каменева, С.А. Кірсанов, А.Г. Козлюк, В.Г. Поляков, А.Н. Ряховская, Ф.Г. Таги-Заде, Л.Н. Чернишов та ін.

Значний внесок у розвиток теорії і практики регіонального управління народним господарством внесли вітчизняні економісти: Л.І. Абалкін, А.Г. Аганбегян, П.І. Бурак, А.В. Бузгалин, С.Ю. Глазьев, М.Я. Гохберг, А.Г. Гранберг, А.А. Джарімов, А. І. Добринін, В.С. Золотарьов, В.В. Іван-тер, В.Г. Ігнатов, Н.П. Кетова, Н.Д. Кондратьєв, В.Н. Лексин, Д.С. Львів, М.Б. Мазанова, В. Л. Макаров, П.А. Мінакір, М.М. Некрасов, Н.Я. Петраков, О.С. Пчелинцев, В. К. Романович, Б.С. Хорев, Є.Г. Чистяков, І.М. Шапкін, А.М. Швецов, В.А. Шульга та ін.

Проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства України висвітлюються в численних дослідженнях, серед напрацювань яких слід насамперед відмітити:

– визначення теоретико-методологічних засад державного управління житлово-комунальним господарством, проблем та принципів його

удосконалення [1; 2]; виявлення позитивів і негативів функціонування та перспектив збалансованої модернізації організаційно-економічного механізму розвитку ЖКГ на загальнодержавному і регіональному рівнях [3]; розробку концепції та аналіз процесів маркетизації житлово-комунального господарства України в контексті підвищення його ефективності на засадах збалансування інтересів усіх суб'єктів та розвитку державно-приватного партнерства [4];

обґрунтування пріоритетів реформування ЖКГ держави з перехідною економікою з урахуванням світового досвіду [5]; аналіз особливостей реалізації державних програм у сфері модернізації ЖКГ та підвищення рівня житлової забезпеченості населення, що засвідчив недостатність їх фінансування та недоліки методології стратегічного планування відповідних реформ і заходів [6];

– визначення чинників інвестиційної привабливості підприємств комунальної інфраструктури для вітчизняного та іноземного капіталу (насамперед крупного), які доцільно врахувати при формуванні загальнодержавної інвестиційної політики [7]; розробку концепції і завдань удосконалення фінансового забезпечення суб'єктів господарювання в комунальній сфері [8]; обґрунтування шляхів оптимізації тарифної політики у ЖКГ України в напрямі поліпшення економічних умов для виробників послуг та забезпечення соціальних гарантій населення завдяки удосконаленню інституціональних засад розвитку ринку житлово-комунальних послуг [9];

– визначення змісту і механізмів реалізації заходів з реконструкції житлового фонду (зокрема старого в комунальній власності) [2]; розробку моделі і шляхів розвитку регіональної інституційно-інвестиційної інфраструктури житлово-комунального господарства, покликаної підвищувати його інвестиційну привабливість, стимулювати і реалізувати заходи з економічного обґрунтування тарифів [10]; виявлення закономірностей функціонування та інвестиційного розвитку регіональних ринків нерухомості як територіально розосередженої підсистеми національної економіки [11]; формування пропозицій щодо коригування методики розрахунку ринкової

вартості житлового фонду з метою визначення потенціалу надходження до місцевих бюджетів податку на нерухомість [12]; обґрунтування теоретико-методологічних і практичних положень щодо оптимізації процесів управління муніципальним житлово-комунальним господарством на засадах їх програмування [13] та впровадження схеми управління комунальною власністю, що розподіляє зобов'язання із надання якісних послуг ЖКГ та їх контролю між спеціалізованими комунальними підприємствами, міським керуючим підприємством та органами місцевого самоврядування [14]; розробку методології та проведення статистичного оцінювання питань спроможності й готовності населення України сплачувати за житлово-комунальні послуги [15].

Реформування ЖКГ України залишається одним із важливих напрямів і важелів ствердження ринкової економіки, посилення громадянської самоорганізації суспільства, стимулювання продуктивної зайнятості та підприємницької ініціативи населення, пройшовши етапи: масової приватизації житлового фонду (в 2012 р. у приватній власності перебувало 91,0% житла у містах та 98,4 – у сільській місцевості проти відповідно 31,1 та 88,2% у 1990 р.); звуження держаних зобов'язань із забезпечення житлом (за ст. 42 Конституції 1978 р., право громадян на житло забезпечувалося розвитком державного і громадського житлового фонду, сприянням кооперативному та індивідуальному житловому будівництву, розподілом жилої площі, яка надавалася в міру здійснення програми будівництва житла; за ст. 47 чинної Конституції 1996 р., держава створює умови, за яких кожен громадянин може побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, а громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну плату; за Законом України «Про ціни і ціноутворення», ціни на житло є вільними і не регулюються державою); розгортання первинного і вторинного ринків житла та комунальних послуг, а також схем і механізмів комерційного та пільгового кредитування діяльності з придбання, будівництва і модернізації житла; поширення в практиці благоустрою житлового фонду (як садибного, так і

багатоквартирного) сучасних автономних систем енерго-, тепло-, водопостачання, відведення та очистки стоків; започаткування заходів з підвищення рентабельності ЖКГ через впровадження методик розрахунку тарифів на послуги, адекватних поточним галузевим затратам та ринковій ціні на енергоносії, в поєднанні з практикою регулювання відповідних тарифів у межах державної антиінфляційної та антимонопольної політики.

Поряд із зазначеними тенденціями поточний етап розвитку житлово-комунального господарства України передбачає:

- перехід від схеми управління ЖКГ через систему житлово-експлуатаційних організацій, свого часу створених для управління передусім державним і громадським майном, до клієнтоцентричної моделі ринкової взаємодії споживачів і виробників житлово-комунальних послуг за посередництва уповноважених представників об'єднань власників житла та підрозділів місцевих органів влади з надання послуг благоустрою;

- завершення (в тому числі в контексті систематизації нормативно-правових та економічних важелів) процесу передачі основних повноважень з формування і реалізації політики розвитку ЖКГ на місцевий і регіональний рівні;

- подальшу трансформацію територіальної організації та інфраструктури розселення з одночасною актуалізацією напрямів як субурбанізації (тобто прискореного розвитку котеджного розселення у приміських зонах крупних міст у поєднанні з формуванням в регіонах комплексної індустріально-обслуговуючої спеціалізації та в столичному регіоні міських агломерацій, тісно пов'язаних транспортними й економічними зв'язками, в тому числі численними потоками маятникових трудових міграцій), так і урбанізації (тобто поширення міського способу життя з відповідною диверсифікацією сфери зайнятості в сільській місцевості).

Реформування житлово-комунального господарства України ґрунтується на концепції, спільній для видів економічної діяльності, що надають суспільно необхідні та приватні послуги з облаштування матеріально-побутових умов

життєдіяльності людської спільноти, яка передбачає: скорочення відповідних витрат бюджету завдяки конкретизації та адресності у реалізації державних зобов'язань для малозабезпеченого населення і цільових соціальних груп; ствердження прозорого ринку та стимулювання розширення пропозиції послуг, що мають контролюватися державними структурами й іншими організаціями із захисту прав споживачів на відповідність галузевим стандартам; налагодження прямих відносин між споживачами, їх уповноваженими представниками і виробниками послуг на низовому рівні; антимонопольне регулювання ринку, передусім у частині встановлення тарифів на послуги. Водночас особливістю ЖКГ країни в глобалізованому світі є надання її комунальною підсистемою послуг із задоволення загальносуспільних потреб в енерго-, водопостачанні, очищенні стоків, зборі та утилізації відходів, що безпосередньо визначають різні аспекти національної безпеки (від екологічної, гуманітарної, соціальної до економічної, науково-технологічної, воєнної) і державної цілісності, відтак вимагаючи з боку органів державної влади різних рівнів контролю за дотриманням норм і нормативів розбудови та експлуатації інженерних мереж, а також реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості та пайової участі в діяльності з їх модернізації і розвитку.

Незважаючи на це, багато питань публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні недостатньо повно висвітлені.

1.2. Уточнення змісту основних понять дослідження

Аналіз доступної нам літератури дозволяє зробити висновок, що в даний час в науці немає єдиної думки з приводу поняття «житлово-комунальне господарство».

У літературі найбільш поширеним є визначення цього поняття через перелік складових його галузей або підприємств та установ, що задовольняють потреби в житлово-комунальних послугах.

У діючих нормативних правових актах не наводиться легальна дефініція поняття ЖКГ, однак міститься характеристика цієї сфери шляхом перерахування робіт і послуг, або – окресленням меж цієї діяльності.

Положення статистичної звітності виділяють житлові послуги, комунальні послуги та інші послуги житлово-комунального господарства. При цьому під житловими послугами розуміються:

- надання в користування жилого приміщення за договором соціального найму (договором найму) житлового приміщення державного або муніципального житлового фонду;
- утримання і ремонт житлового приміщення, що включають в себе послуги та роботи з управління багатоквартирним будинком, утримання та поточного ремонту загального майна в багатоквартирному будинку;
- капітальний ремонт загального майна в багатоквартирному будинку для власників приміщень у багатоквартирному будинку;
- збір та вивезення твердих побутових відходів;
- збір та вивезення рідких побутових відходів від багатоквартирних житлових будинків.

У свою чергу, комунальні послуги включають послуги:

- холодного і гарячого водопостачання;
- водовідведення (каналізації);
- електропостачання;
- газопостачання (в тому числі постачання побутового газу в балонах);
- теплопостачання (в тому числі поставки твердого палива за наявності пічного опалення).

До інших же послуг ЖКГ відносяться роботи по благоустрою території: благоустрій ландшафту, підмітання вулиць і прибирання снігу, чистка та прибирання житлових будинків та нежитлових приміщень та ін.

Раніше під житлово-комунальними послугами розумілися послуги виконавця з підтримки і відновлення належного технічного та санітарно-гігієнічного стану будівель, споруд, обладнання, комунікацій та об'єктів

житлово-комунального призначення, вивезення побутових відходів та подачі споживачам електричної енергії, питної води, газу, теплової енергії та гарячої води.

До сфери житлово-комунального господарства також відносять такі основні напрямки, як:

- здійснення діяльності, спрямованої на поліпшення умов проживання громадян у житловому фонді, що включає в себе управління багатоквартирними будинками, капітальний ремонт загального майна в багатоквартирних будинках, в тому числі модернізацію ліфтового обладнання, а також переселення громадян з аварійного житлового фонду;

- здійснення регульованих видів діяльності в сфері постачання комунальних ресурсів (надання комунальних послуг), що включають в себе холодне водопостачання, водовідведення, гаряче водопостачання, тепlopостачання, а також поводження з твердими комунальними відходами;

- ведення державної інформаційної системи житлово-комунального господарства, що включає в себе такі сфери, як соціальна політика, кадрова політика, а також громадський контроль.

Характеристика ЖКГ цікава з тієї точки зору, що в ній йдеться про діяльність, в тому числі державної, на відміну, наприклад, від характеристик даного поняття в інших нормативних правових актах або працях вчених, де просто перераховуються роботи і послуги, що надаються в даній сфері.

Так, згідно з визначенням, яке А.П. Коренева, ЖКГ включає в себе експлуатацію житлового фонду; забезпечення помешкань водопроводом, каналізацією; тепlopостачанням; електроенергією, газом та іншими комунальними послугами; благоустрій міст і населених пунктів; організацію роботи міського пасажирського транспорту та ін. [12, с. 367].

І.А. Кокін виділяє в сфері житлово-комунального господарства три сектори видів діяльності:

«Перший сектор – ресурсопостачання (виробництво і постачання ресурсів), видалення і обробка стічних вод, виробництво і постачання води (холодної та гарячої), теплоенергії, електроенергії.

Другий сектор – управління житловим фондом, яке здійснюється за наступними напрямками: збір комунальних платежів; посередницька діяльність в розрахунках між постачальниками комунальних послуг та населенням; визначення підрядних організацій, в тому числі через проведення тендерів; укладання договорів, визначення вартості та обсягів підрядних робіт (складання кошторисів); складання титульного списку об'єктів, що підлягають ремонту; контроль якості виконаних робіт та технічного стану житлового фонду; прийом і задоволення заявок і скарг від населення, приймання обсягів і якості робіт і т.д.

Третій сектор – виконання підрядних робіт, пов'язаних: з експлуатацією і поточним ремонтом житлового фонду; з капітальним ремонтом житлового фонду; з обслуговуванням і ремонтом інженерних комунікацій; з благоустроєм і прибиранням територій; з озелененням; з вивезенням твердих побутових відходів; з охороною житлового фонду; з установкою і обслуговуванням систем відеоспостереження; з утриманням і ремонтом дорожнього покриття; з дезінфекцією і т.д.».

Визначення І.А. Кокіна фактично містить в собі перелік житлових і комунальних послуг, підрядних робіт, що надаються (виконуються) з метою експлуатації та підтримки в належному стані житлового фонду. У той час як дефініція А.П. Коренева [12], крім аналогічних робіт і послуг, звертає увагу на благоустрій міст і населених пунктів; організацію роботи міського пасажирського транспорту. Разом з тим, на наш погляд, благоустрій міст і населених пунктів, організація роботи міського пасажирського транспорту є самостійною сферою діяльності, яка не повинна бути віднесена до сфери ЖКГ, але належить міській (сільській) інфраструктурі та управлінню економікою муніципального освіти / регіону.

А.Н. Панін і В.Ю. Коржов [16] визначають ЖКГ як комплекс підгалузей, що забезпечує нормальну роботу інженерної інфраструктури, різноманітних будівель і споруд в населених пунктах, що організовує зручність і комфортність проживання та перебування в них людей шляхом надання їм різних послуг.

Далі вони використовують той же самий прийом – перераховують роботи і послуги, пов'язані з ЖКГ, а саме: усунення протікання водопровідних труб, а також організація очищення води, капітальний ремонт будівель, поточний ремонт внутрішніх загальнобудинкових інженерних комунікацій і систем (будівлі), теплопостачання, збір, вивезення та утилізацію сміття, утримання, а також благоустрій прибудинкових територій; електропостачання.

У той же час, в монографічному дослідженні Т.К. Руткаускас аналізується економічний зміст галузі, виходячи з «багатоаспектного підходу до вирішення проблеми формування і розвитку ринкових відносин в сфері ЖКГ, що реалізуються в цілях:

- підвищення рівня забезпеченості споживача ЖКП;
- раціональної диференціації кількісного і якісного рівня надання ЖКП різних соціально-демографічних груп населення;
- створення в житлових масивах необхідної соціальної та інженерної інфраструктури» [19, с. 20].

Більш того, є думка, що хоча перелік робіт, що включаються до складу житлово-комунальних послуг, з утримання житлових будинків, поточного та капітального ремонту житлового фонду, визначений Правилами і нормами технічної експлуатації житлового фонду, але поряд зі стандартними послугами, галузь ЖКГ може надавати і додаткові послуги: послуги клінінгу, послуги консьержки; установка і обслуговування домофонів, відеокамер, сигналізації в квартирах; колективна антена, кабельне та супутникове телебачення, колективний вихід в Інтернет і ін. [14, 19].

Основні складності визначення поняття ЖКГ обумовлені, як цілком справедливо, на наш погляд, зазначає А.А. Мартинова [15], з рядом характеристик галузі, що є нерівноважною системою:

- «структури, що входять до складу комплексу, мають ряд кількісних і якісних відмінностей;
- сам по собі комплекс ЖКГ є складовою частиною більш великої і складної системи - економіки муніципальної освіти / регіону;
- ЖКГ країни – комплекс неоднорідних регіональних структур;
- зовнішня економічна нестабільність зумовлює вкрай нестійкий стан системи».

Вважаємо за необхідне також наголосити, що складності із визначенням ЖКГ обумовлені і тим, що дана сфера не є однорідною галуззю. Більш того, хоча всі сектори ЖКГ взаємопов'язані між собою, але частина з них – комунальні послуги – є природними монополіями (наприклад, водопостачання та водовідведення, гаряче водопостачання і опалення, постачання електрикою і газом), в той час як діяльність інших секторів (житлові послуги з утримання та ремонту житла, технічне обслуговування) цілком успішно може бути переведена на рейки ринкової економіки за допомогою інструментів конкуренції і маркетингу [4, 7, 19].

У зв'язку з цим багато дослідників справедливо відзначають, що різні за змістом і структурою, але взаємопов'язані сегменти ЖКГ, є досить складними об'єктами державного регулювання. До того ж, незважаючи на те, що реформа ЖКГ триває досить давно, але навіть однакові за змістом сектори галузі можуть перебувати на різних стадіях ринкового формування. Особливо це характерно для природних монополій, які досить суттєво різняться за характером сформованості «квазі-ринкових» структур і закінченості ринкових реформ [15, 18]. Більш того, інвестиційна діяльність в галузі обумовлена регіональною економічною ситуацією і розвиненістю ринків капіталу в регіоні [7, 9, 15, 18, 19, 22].

Необхідно відзначити, що, кажучи про дефініції ЖКГ, ряд авторів звертає увагу і на його інституційну складову, тобто, на зв'язок з громадськими інститутами та має відношення до них.

Як наголошується в дослідженні М.Л. Дружиніна [4, с. 25], використання інституційного методу аналізу стосовно ЖКГ дозволяє «звернутися не стільки до формальних правил і регламентацій, скільки до неформальних установок, які визначають реальний стан справ в галузі». Саме держава, підкреслює вчений, має розробити «велику державну програму по насиченню ринку в сфері ЖКГ значною кількістю нових учасників. Це дійсно важливе державне завдання – створити стимули і умови для появи цієї підприємницької групи, а сила і авторитет держави – традиційний козир вітчизняної інституційної структури» [4, с. 27].

Інституційні підходи дозволяють дослідникам пропонувати відповідні дефініції ЖКГ. Так, на думку П.А. Жадько [6, с. 9] житлово-комунальне господарство – «це складний багатогалузевий виробничо-технічний комплекс, в який входять підприємства, що забезпечують утримання житлового фонду, житлове господарство та ремонтно-експлуатаційне виробництво, водопостачання і водовідведення, комунальна енергетика, зовнішній міський благоустрій».

Близько позиції має і Я.А. Ключникова [10], яка дає визначення ЖКГ через приналежність до галузі економіки, яка забезпечує функціонування об'єктів інженерної інфраструктури житлових і нежитлових будівель в населених пунктах з метою створення умов для комфортного проживання та перебування в них людей. Іншими словами, «житлово-комунальне господарство – це галузь економіки, яка забезпечує функціонування об'єктів інженерної інфраструктури житлових і нежитлових будівель в населених пунктах з метою створення умов для комфортного проживання та перебування в них людей, що включає діяльність в сфері виробництва і постачання ресурсів (ресурсопостачання), видалення і обробки стічних вод, вивезення та утилізації побутових відходів, функціонування систем пожежної безпеки, управління житловим фондом, виконання підрядних робіт, пов'язаних з капітальним і поточним ремонтами, експлуатацією та обслуговуванням житлових і нежитлових будівель, утриманням об'єктів благоустрою прибудинкових

територій, утриманням і аварійно-ремонтним обслуговуванням мереж інженерно-технічного забезпечення» [10, с. 75].

Поділяючи точку зору авторів, які називають ЖКГ галуззю економіки, вважаємо за необхідне, для формування власної дефініції поняття ЖКГ, взяти визначення Ю.А. Тихомірова, який відзначав, що «економіка – це не механічне поєднання галузей, виробництв і господарюючих суб'єктів, а цілісний соціально-економічний організм, що розвивається гармонійно в масштабах країни» [20], що з позицій інституціонального аналізу дозволяє нам говорити про те, що і ЖКГ - це соціально-економічний організм, що цілісно розвивається в умовах постійних перетворень.

Виходячи з наявних визначень і підходів до дефініції ЖКГ в доступній нам літературі, вважаємо за можливе і доцільне запропонувати авторське визначення ЖКГ як об'єкта публічно-управлінського забезпечення. Ми вважаємо, що ЖКГ є комплексом соціально-економічних суспільних відносин, що реалізуються в наступних п'яти напрямках:

1) управління житловим фондом (сюди ми відносимо договірні суспільні відносини з керуючою організацією щодо утримання, експлуатації та ремонту житлових будинків, а також найм житла);

2) ресурсопостачання (діяльність ресурсопостачаючих організацій, в тому числі – з надання комунальних послуг населенню);

3) управління інфраструктурою багатоквартирного будинку (суспільні відносини, пов'язані з реалізацією прав власників багатоквартирних будинків, в тому числі – з благоустрою прибудинкової території, отримання прибутків із загального майна, прийняття рішення про введення інновацій в інфраструктуру житлового будинку, так званий «Розумний будинок» тощо);

4) управління громадської інфраструктурою ЖКГ – інженерними мережами загального користування (сюди ми відносимо суспільні відносини з будівництва, експлуатації та утримання загальноміських мереж водопостачання, водовідведення, електро-мережеве господарство, мережі теплопостачання та ін.);

5) супутні суспільні відносини, що впливають на розвиток галузі.

До таких суспільним відносин можна віднести соціальні відносини по встановленню субсидій і пільг для соціально-незахищених верств населення (в тому числі – на оплату житлово-комунальних послуг), з регулювання контрольно-наглядової діяльності, встановлення гарантій для юридичних осіб при проведенні перевірок (житлового нагляду), антимонопольне регулювання (встановлення тарифів на комунальні послуги), розвиток інновацій і інститутів державно-приватного партнерства, в тому числі – концесійних угод (які можна застосувати при будівництві, реконструкції інфраструктури ЖКГ), розвитку іпотечного та будівельного ринку (якості і доступності житлового фонду), по встановленню основ місцевого самоврядування (в частині самостійності вирішення певних питань у сфері житлово-комунального господарства), по інформатизації державного управління, так зване «Електронне врядування» тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що ЖКГ є непростим, комплексним об'єктом публічно-управлінського забезпечення, в якому держава має відігравати важливу роль в соціальному захисті населення, модернізації інфраструктури ЖКГ, капітальному ремонті житлового фонду, поліпшення якості комунальних послуг, зниження їх собівартості.

1.3. Принципи та методи дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування ЖКГ в регіоні

Кожне дослідження має свою систему принципів і методів, які є необхідні для детального дослідження даної тематики. Для повного дослідження заданої тематики ми вважаємо за необхідне спочатку дати визначення поняттю «методологія».

Методологія трактується як «вчення про систему методів наукового пізнання, учення про використання принципів, категорій, законів науки в

процесі пізнання і практики в інтересах здобуття нових знань. Тут також можна знайти таке визначення як система визначених засобів та прийомів, що використовуються у різних сферах діяльності» [8, с. 42-43].

У загальнонауковому визначенні метод – це система прийомів, принципів, вимог, яка орієнтує суб'єкта пізнання на вирішення конкретного науково – практичного завдання та досягнення результату у будь – якій сфері людської діяльності.

Метою нашого дослідження є отримання об'єктивних знань про проблему публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні, тому процес нашого дослідження повинен відповідати принципу об'єктивності. Об'єктивність наукового підходу до фактів, що вивчаються, досягається спеціально організованим дослідницьким процесом.

Принцип об'єктивності передбачає загальний обхват явища, що досліджується. Метою принципу є виявлення сутності і різноманіття взаємних зв'язків процесу вдосконалення обслуговування житлового комунального комплексу в регіоні, опір на досягнутий рівень наукового знання з урахуванням тих точок зору, що висунуті з даної проблематики, творчий підхід до дослідження, що «досягається, з однієї сторони, застосуванням всієї сукупності різних методів для отримання із джерел максимально різної і широкої інформації в минулому, з іншої, намаганням іти уперед відповідно до нових суспільних запитів і успіхів, що досягнуті в інших галузях науки [13, с. 43].

Принцип об'єктивності ми плануємо використовували на протязі всього дослідження. Керуючись ним ми в нашому дослідженні орієнтувались на об'єктивні та найбільш достовірні наукові дані з проблем ЖКГ. Цей принцип передбачає орієнтацію дослідника на отримання інформації, яка характеризує досліджуєми об'єкт (процес надання послуг) без врахування бажань суб'єкта (держави).

До базових методологічних принципів соціального пізнання багато вчених відносять також принцип розвитку, або діалектичний принцип, який

розглядає будь-яке явище соціального життя, той чи інший процес в розвитку з точки зору основних законів діалектики: заперечення заперечення, єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні.

Використовуючи цей принцип, дослідник виявляє джерела і причини розвитку, умови, фактори, середу, а також типовість, неповторність і різноманіття форм об'єкта, що вивчається. Разом з тим, у процесі розвитку принципів соціального пізнання діалектичний принцип виокремився у складну сукупність більш простих принципів, які стали предметом соціальної галузі наукового знання – діалектичної логіки. Цей принцип було взято за основу під час написання підрозділу 1.2, де досліджувався розвиток ідей, думок і підходів до розуміння сутності процесу надання державних послуг, а також при написанні другого розділу.

Також нами буде застосований принцип системності. Принцип системності спрямовує мислення на перехід від явищ до їх сутності, до пізнання цілісності системи, а також необхідних зв'язків предмету із оточуючими предметами, процесами. Протягом дослідження ми ставимо у центр пізнання уявлення про цілісність, яке має керувати пізнанням від початку і до закінчення дослідження.

Системний підхід або принцип системності вимагає розмежування зовнішньої й внутрішньої сторін матеріальних систем, сутності і її проявів, виявлення різних сторін предмета, розкриття форми й змісту, елементів і структури, випадкового і необхідного й т.д. Цей принцип направляє мислення на перехід від явищ до їхньої сутності, до пізнання цілісності системи, а також необхідних зв'язків розглянутого предмета з навколишніми його предметами, процесами [9, с. 39].

У даному дослідженні застосовуватиметься принцип всеоглядності – необхідність охоплення найбільш важливих, необхідних сторін, відносин та відокремлення з їх сукупності визначальної, інтегративної сторони, від якої залежать інші.

Одним з головних методів, що використовувався в дослідженні публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні, є абстрагування. Це процес уявного виділення, розчленовування окремих цікавлячих нас у контексті дослідження ознак і властивостей й одночасне відволікання від інших властивостей, ознак, відносин, які в даному контексті не істотні.

Паралельно з абстрагуванням, використовувався метод індукції. Індукція – це прийом вивчення, характерний для дослідницьких наук. При використанні цього методу думка рухається від знання фактів часткового до загального знання законів. Індуктивні висновки як би «натякають» на відкриття загальних закономірностей. Цей метод, який ґрунтується як на вже наявних знаннях, так і на отриманих шляхом абстрагування, був використаний для загального осмислення проблематики роботи і виділення основних напрямків дослідження. У буквальному значенні індукція означає наведення. У дедуктивному умовиводі рух думки йде від знання загального до знання частки. Дедуктивні умовиводи дають достовірні знання за умови, що таке знання втримувалося в посилках. Саме завдяки дедуктивному методу були сформульовані висновки по кожному з підрозділів, розділів та загальні висновки.

Загальнонаукові та теоретичні принципи і методи дають можливість дослідити об'єкт і предмет дипломної роботи як цілісне соціальне явище, його сутність і визначальні характеристики. Для підтвердження теоретичних положень ми будемо використовувати специфічні соціологічні методи, точніше, експертне дослідження.

Підсумовуючи роботу за першим розділом звернемо увагу на те, що за результатами дослідження стану наукової розробки проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні визначено, що реформування житлово-комунального господарства України ґрунтується на концепції, спільній для видів економічної діяльності, що надають суспільно необхідні та приватні

послуги з облаштування матеріально-побутових умов життєдіяльності людської спільноти, яка передбачає: скорочення відповідних витрат бюджету завдяки конкретизації та адресності у реалізації державних зобов'язань для малозабезпеченого населення і цільових соціальних груп; ствердження прозорого ринку та стимулювання розширення пропозиції послуг, що мають контролюватися державними структурами й іншими організаціями із захисту прав споживачів на відповідність галузевим стандартам; налагодження прямих відносин між споживачами, їх уповноваженими представниками і виробниками послуг на низовому рівні; антимонопольне регулювання ринку, передусім у частині встановлення тарифів на послуги.

Водночас особливістю ЖКГ країни в глобалізованому світі є надання її комунальною підсистемою послуг із задоволення загальносуспільних потреб в енерго-, водопостачанні, очищенні стоків, зборі та утилізації відходів, що безпосередньо визначають різні аспекти національної безпеки (від екологічної, гуманітарної, соціальної до економічної, науково-технологічної, воєнної) і державної цілісності, відтак вимагаючи з боку органів державної влади різних рівнів контролю за дотриманням норм і нормативів розбудови та експлуатації інженерних мереж, а також реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості та пайової участі в діяльності з їх модернізації і розвитку.

Незважаючи на це, багато питань публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні недостатньо повно висвітлені.

Виходячи з наявних визначень і підходів до дефініції ЖКГ в доступній нам літературі, вважаємо за можливе і доцільне запропонувати таке ЖКГ як об'єкта публічно-управлінського забезпечення – комплексом соціально-економічних суспільних відносин, що реалізуються в наступних п'яти напрямках:

- 1) управління житловим фондом (сюди ми відносимо договірні суспільні відносини з керуючою організацією щодо утримання, експлуатації та ремонту житлових будинків, а також найм житла);

2) ресурсопостачання (діяльність ресурсопостачаючих організацій, в тому числі – з надання комунальних послуг населенню);

3) управління інфраструктурою багатоквартирного будинку (суспільні відносини, пов'язані з реалізацією прав власників багатоквартирних будинків, в тому числі – з благоустрою прибудинкової території, отримання прибутків із загального майна, прийняття рішення про введення інновацій в інфраструктуру житлового будинку, так званий «Розумний будинок» тощо);

4) управління громадської інфраструктурою ЖКГ – інженерними мережами загального користування (сюди ми відносимо суспільні відносини з будівництва, експлуатації та утримання загальноміських мереж водопостачання, водовідведення, електро-мережеве господарство, мережі теплопостачання та ін.);

5) супутні суспільні відносини, що впливають на розвиток галузі.

До таких суспільним відносин можна віднести соціальні відносини по встановленню субсидій і пільг для соціально-незахищених верств населення (в тому числі – на оплату житлово-комунальних послуг), з регулювання контрольно-наглядової діяльності, встановлення гарантій для юридичних осіб при проведенні перевірок (житлового нагляду), антимонопольне регулювання (встановлення тарифів на комунальні послуги), розвиток інновацій і інститутів державно-приватного партнерства, в тому числі – концесійних угод (які можна застосувати при будівництві, реконструкції інфраструктури ЖКГ), розвитку іпотечного та будівельного ринку (якості і доступності житлового фонду), по встановленню основ місцевого самоврядування (в частині самостійності вирішення певних питань у сфері житлово-комунального господарства), по інформатизації державного управління, так зване «Електронне врядування» тощо.

ЖКГ є непростим, комплексним об'єктом публічно-управлінського забезпечення, в якому держава має відігравати важливу роль в соціальному захисті населення, модернізації інфраструктури ЖКГ, капітальному ремонті

житлового фонду, поліпшення якості комунальних послуг, зниження їх собівартості.

Також у першому розділі ми розкрили визначення головних понять дослідження, таких як «комунальні послуги», «управлінське забезпечення», «житлово-комунальне господарство».

В ході виконання роботи ми будемо спиратись на такі загальнонаукові принципи як об'єктивність, історизму, системості, аналізу документів тощо. Відтепер можемо перейти до визначення сутності системи обслуговування на регіональному рівні.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ

2.1. Сутність та особливості системи обслуговування житлового комунального господарства на регіональному рівні в Україні

Організаційно-економічні відносини в сфері виробництва товарів і послуг ЖКГ невід’ємним чином є складовою частиною існуючої в даному соціумі системи відтворювальних відносин, що включають в себе як відносини з виробництва, так і відносини з розподілу і споживання вироблених товарів та послуг.

Модернізація сфери ЖКГ на регіональному рівні повинна бути спрямована на задоволення територіальних специфічних потреб і попиту населення та пропозиції товарів і послуг виробників ЖКГ. Роботи, послуги повинні бути як платні, так і фінансуються з відповідних регіональних і муніципальних бюджетів. Одночасно регіональна політика повинна бути спрямована на підвищення зацікавленості виробників тих чи інших товарів і послуг ЖКГ. Будь-які нововведення в сфері ЖКГ повинні бути орієнтовані на досягнення кінцевої мети – якісно нового рівня характеристик житлово-комунального обслуговування населення.

Домінантною специфікою регіональної сфери ЖКГ є те, що вона включає в себе як підприємства, що є суб’єктами природних монополій, так і ті, які можуть функціонувати в ринкових умовах. Дана специфіка обумовлена, в першу чергу, техніко-технологічними особливостями галузі і умовами формування сучасних систем життєзабезпечення територій, пов’язаними з мережевим постачанням ресурсів.

Житлово-комунальні товари і послуги мають характеристики так званих публічних товарів і послуг:

- мають специфіку загального користування, в залежності від характеристик кількісного і якісного характеру;
- забезпечують діяльність загальнозначущого характеру для всього населення, тобто суспільство зацікавлене в їх виконанні;
- ґрунтуються на різних формах власності, в тому числі і на громадській;
- здійснюються органами національної, регіональної і муніципальної влади, або іншим господарюючим суб'єктом.

Житлово-комунальні послуги на відміну від житлово-комунальних товарів є нематеріальними, але при цьому спрямовані на матеріальні об'єкти.

Житлово-комунальні послуги, також як і інші послуги, мають свою особливість, яка відрізняє їх від товару. Ця особливість полягає в тому, що вони характеризуються невід'ємністю та незбережністю в процесі їх виробництва та споживання, їх якість не постійна.

Невідчутність житлово-комунальних послуг полягає в тому, що, на відміну від інших товарів, їх побачити, спробувати, помацати дуже складно, і при цьому виникають труднощі їх оцінки, диференціації та демонстрації для продавців і покупців. І. Кузнецов зазначає: «у повсякденному житті, традиційно нашу увагу до ЖКП схильна до того, що споживання житлово-комунальних послуг носить постійний і багаторазовий характер. Але ступінь сприйняття цих послуг у кожної людини різна, що, в свою чергу, породжує як позитивну економіко-психологічну динаміку відповідної реакції, так і негативну. Глибинною основою позитивної або негативної реакції на споживання житлово-комунальних послуг є ступінь задоволення потреб людини» [1].

Як відомо, послуги в більшості випадків споживаються в той же самий час, що і виробляються, відповідно, вони, на відміну від товарів, не зберігаються і не транспортуються.

У сучасному соціально-економічному розумінні регіони України мають різну динаміку розвитку внаслідок певних об'єктивних причин еволюційного розвитку всієї системи національного господарства.

Однак основний потік еволюційного соціально-економічного розвитку прийнято розділяти, з точки зору факторів впливу, на зовнішні характеристики, опосередковувані усіма регіонами в загальному стані, і внутрішні характеристики, що володіють внутрішніми унікальними або доміантними характеристиками та властиві тільки даному регіону.

Специфіку регіонального управління житлово-комунальним господарством, з точки зору Д.М. Жукова, визначає набір факторів, що впливають на дану сферу:

- географічних (розташування міста, природно-кліматичні умови, наявність корисних копалин і сировини, наявність і розташування річок і водойм, лісових масивів, паливно-енергетичних ресурсів та ін.);

- демографічних (щільність населення, статева структура, чисельність сімей, чисельність дітей у сім'ї тощо);

- виробничих (виробнича орієнтація, галузева структура промисловості, інфраструктура, виробництво, наявність транспортних мереж національного значення та ін.);

- соціальних (соціальна стабільність в муніципальній освіті, рівень безробіття, соціальна структура населення, національні особливості та традиції, уклад життя і ін.);

- екологічних (гранично допустимі концентрації викидів в атмосферу і водойми, екологічні вимоги до продукції, що виробляється, збереження навколишнього середовища та ін.);

- економічних (наявність і інтенсивність фінансових потоків, ступінь економічної самостійності муніципалітету, дотації, середні показники трудомісткості і вартості ресурсів і готової продукції, розміри місцевих податків, середні доходи населення, фінансова стійкість і платоспроможність підприємств, рівень платоспроможності населення та ін.) [2].

Аналіз факторів, що впливають на регіональне управління, досить вагомий в силу причин і закономірностей об'єктивного характеру. І, що здається важливим, робота по виявленню об'єктивних впливів даних факторів повинна носити системний характер з формуванням в організаційній структурі виконавчих органів влади відповідних аналітичних служб програмно-прогностичного характеру.

Продуктом даних служб повинні бути конкретні сценарні плани розвитку сфери ЖКГ регіону, програми розвитку, що носять як короткостроковий, так і довгостроковий характер, на основі конкретного інструментарію і методики прийнятих рішень.

На сьогоднішній момент, найчастіше, в регіонах такі конкретизовані програми розвитку сфери ЖКГ відсутні. Є загальні програмні напрямки. Найголовнішим регіональні чиновники вважають фінансовий і ситуаційний контроль. І що особливо часто буває – операційний контроль в різних аварійних ситуаціях.

На думку І.А. Кузнецова, О. М. Колмакова, «питання контролю чиновники завжди любили, причому розуміючи це дещо в спрощеній формі. Весь контроль зводився до звірки нормативних вимог до реальних показників. У разі відхилення від вимог, норм і правил слід складати акти і карати. Причому аналітичний розбір ситуацій, а також розробка заходів щодо виправлення проблемних ситуацій практично не проводиться» [3].

Наведемо фактори, які впливають на розвиток регіональної сфери ЖКГ. У загальному розумінні, «фактори – умови, причини, параметри, показники, що впливають на економічний процес і результат цього процесу» [4].

У зв'язку з вищевикладеною виявленою і уточненою специфікою житлово-комунального ринку в регіональній економічній системі економічна політика адміністрації регіонів по відношенню до ЖКГ має містити наступні фактори:

– ліквідацію бюрократичних витрат при державних актах реєстрації власності на квартири, будинки, землю, використовуючи при цьому систему

багатофункціональних центрів обслуговування населення (ЦНАПів); формування системи взаємної відповідальності (власників житлових і нежитлових приміщень та юридичних осіб – керівників їх власністю) щодо дотримання встановлених нормативів утримання житла та забезпечення необхідного рівня фінансування для утримання належної їм нерухомості; формування програм для житлового сектора з метою залучення їх до структурних і інфраструктурні перетворення в регіоні;

– прагнення муніципальних і регіональних влад забезпечити збалансованість попиту і пропозиції житла шляхом сприяння новому житловому будівництву; ліквідацію недостатньої можливості населення регіонів в реалізації житлових прав і свобод; налагодження ефективної системи регіонального регулювання діяльності природних монополістів, які здійснюють виробництво та транспортування комунальних ресурсів; підвищення рівня регіональної інвестиційної активності. Визначити точки зростання і систему пілг в «зразковому» для інвестиційної привабливості будь-якого муніципального утворення;

– формування системи регіонального контролю над діяльністю сфери ЖКГ і відносинами, що складаються між суб'єктами житлового ринку регіону; статистичне відстеження зносу і ремонту наявного житлового фонду, модернізації та реконструкції старого та зношеного житла зі збереженням по можливості історичного вигляду будівель; формування власної (навіть імпортозамінної - накопичувальної) самодостатньою ресурсної бази. Економіка регіонів багато в чому залежить від кількісної наявності і якісного складу ресурсів і їх раціонального використання; відхід від нормативного і перехід до ринкового ціноутворення на послуги з управління та обслуговування нерухомості; забезпечення збалансованого нормативно-правового регулювання всього процесу діяльності ЖКГ; формування стратегії розвитку соціальної інфраструктури;

– взаємозв'язок проблем структури та інфраструктури економіки регіону; зняття протиріч між існуючою економічною базою більшості

муниципальних утворень регіону і їх потребами. Національними органами делеговано значна кількість функцій соціально-економічного забезпечення населення, але вони не забезпечені відповідним економічним потенціалом регіону; підтримку високого рівня ступеня підприємницької активності в регіонах; вирішення проблем різного рівня доходів у основної маси населення в регіонах; вирішення регіональних проблем політичного протистояння;

- вирішення проблем регіональних і муниципальних реорганізацій безлічі підприємств комунальної сфери; вирішення проблеми залежності дотаційних регіонів від макроекономічного розвитку держави; формування регіональних програм сприяння в ремонті житла соціально вразливим верствам населення;

- створення регіонального конкурентного середовища між різними господарюючими суб'єктами, одні з яких представляють послуги з управління нерухомістю, інші – з обслуговування, а треті – як по управлінню, так і з обслуговування;

- створення безлічі приватних власників з різноманітністю інтересів в споживанні ЖКГ і ступенем відповідальності в регіональних організаційно-економічних відносинах; формування умов переходу на договірні (контрактні) відносини між власниками і організаціями, що надають житлово-комунальні послуги; формування регіональних програм щодо усунення зносу основних фондів комунальних підприємств і організацій регіонів, а також їх модернізації; формування регіональної системи критеріїв доступності для споживачів товарів і послуг комунальних організацій і підприємств; регіональний облік і регулювання житлової забезпеченості соціально вразливих категорій мешканців; рішення проблем фінансово-економічної слабкості підприємств і організацій житлово-комунального господарства регіону різних рівнів бізнесу; створення регіональних і муниципальних програм розвитку сфери ЖКГ на основі сучасних механізмів інвестування; формування кількісної та якісної бази трудових ресурсів для сфери ЖКГ регіону; підтримку програм з розвитку технології і організації виробничої складової регіональної сфери ЖКГ;

формування сприятливого податкового клімату в економіці регіону; розширення імпорتنих поставок товарів, технологій в сферу ЖКГ регіону; створення можливостей перерозподілу виробничих ресурсів в економіці регіону.

2.2. Міжнародний досвід публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні

Заслуговує на увагу досвід США. Закладений в 30-х рр. минулого століття сучасний фундамент регулювання міської комунальної інфраструктури США поширився, перш за все, на електроенергетику. Наступна енергетична криза 1970-х рр. висунула на одне з перших місць в діяльності федерального уряду питання економії енергії. Федеральний уряд став здійснювати серію програм по економії енергії, що включають розробку стандартів, фінансову допомогу школам, лікарням і групам населення з низькими доходами, а також субсидування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) по створенню енергозберігаючих технологій.

На рубежі 1970-1980-х рр. в розвитку галузей житлово-комунального господарства США на перший план вийшли проблеми організації управління та фінансування. Безпосередня відповідальність за об'єкти міської інфраструктури була покладена на місцеві органи виконавчої влади. Саме вони повинні забезпечувати безперебійне функціонування комунальних об'єктів, їх реконструкцію і розвиток.

Фінансування цих робіт виключно силами місцевих органів влади непосильна, тому фінансова допомога надходить з бюджетів штатів і федерального бюджету у вигляді субсидій, що виділяються під ті чи інші федеральні і регіональні програми.

Розроблені федеральним урядом США блокові програми з надання фінансової допомоги певним сферам, які потребують фінансової підтримки,

реалізуються на місцях. Відрахування з бюджету за цими програмами йдуть відповідно до формули (в залежності від чисельності населення і статистичного статусу даного місця) штатам, великим і невеликим містам, урбанізованим графствам. 70% фондів направляються в органи місцевого управління великих міст і урбанізованих графств. Решта 30% – маленьким містам і поселенням.

Фінансова та організаційна участь федерального уряду у вирішенні проблем розвитку комунального господарства та інфраструктури не замінює досить чіткої системи поділу відповідальності між владою різних рівнів.

Федеральний уряд відповідає в основному за інвестування в природні ресурси, охорону навколишнього середовища, водний транспорт, порти і вокзали, регулярно виділяє великі кошти штатам для підтримки і розвитку шосейних доріг.

Уряди штатів несуть відповідальність за будівництво шосейних доріг, частково за розвиток мережі електро-, тепло- і газопостачання. Всі інші питання комунальної інфраструктури – водопостачання, санітарний стан, каналізування, громадський транспорт – знаходяться у віданні місцевої влади, які використовують на ці цілі як свої бюджетні кошти, так і федеральні субсидії в різних формах, а також кошти з бюджетів штатів.

Особливістю житлової та житлово-комунальної західноєвропейської політики є відділення управління від володіння. Досвід західних країн (Великобританія, Німеччина, Швеція) показує, що великі структури, що займаються утриманням громадського житлового фонду, менш відповідають сучасним вимогам по експлуатації житлового фонду, ніж організації середнього розміру. Власники і організації наймачів житла мають право вибирати і в разі необхідності змінювати керуючу компанію [3].

При цьому наявність конкуренції між фірмами на ринку певного виду послуг визначає високу ступінь зацікавленості і відповідальності підрядника в якісному і ефективному виконанні робіт. Контроль за приватними фірмами, що залучаються для технічного обслуговування і ремонту житла і комунальних

споруд, здійснюється за допомогою системи ліцензування, податкового регулювання та договірних цін.

Узагальнюючи вищевикладене, можна відзначити наступні основні характеристики сфери ЖКГ в США і Західній Європі.

У сфері законодавчого та нормативного забезпечення управління ЖКГ: нормативно-законодавча система побудована на основі врахування економічних інтересів усіх суб'єктів ринку, що дозволило сформувати ефективну систему державного управління і регулювання їх взаємовідносин, засновану на сукупності економічних стимулів і антистимулів; в сфері діяльності природних монополій існує чітка система контролю обґрунтованості тарифів на послуги та їх підвищення.

У сфері розвитку конкурентних умов управління на ринку ЖКГ. Розвиток конкурентних механізмів управління передбачено при виконанні наступних робіт, віднесених до компетенції муніципальної влади:

- організація та експлуатація житлового фонду (США, Великобританія, Бельгія, Нідерланди, Швеція, Австрія);
- побутове обслуговування населення: ремонтні послуги, благоустрій дворових територій, збір, видалення і переробка побутових відходів (США, Великобританія, Франція, Німеччина, Японія, Канада, Швеція, Австрія);
- збиральні роботи, озеленення (США, Великобританія, Австрія, Німеччина, Бельгія, Канада);
- транспортне обслуговування (США, Великобританія, Швеція, Австрія, Франція) [4].

В основному на ринку ЖКГ, як в сфері управління, так і підряду на обслуговування, представлений приватний бізнес, причому в першому випадку це фірми середнього розміру, у другому – малий бізнес.

Основні методи і принципи розвитку управління сферою ЖКГ:

- справедливий бюджетний розподіл коштів між різними рівнями державного управління, що забезпечує безперервне поточне фінансування відтворювальних витрат регіону і муніципалітету, а також наявність в

розпорядженні муніципалітетів досить пристойного бюджету розвитку територій (властиво всім країнам з розвиненою ринковою економікою);

- значне фінансування в рамках федеральних і регіональних цільових програм розвитку житлово-комунального господарства;

- формування і рівноправний розподіл федеральних і регіональних фондів розвитку територій, які є одними з основних фінансових джерел проведення самостійної муніципальної політики розвитку територій; конкурентні відбір організацій (в основному приватних підприємств) на виконання послуг з управління та житлово-комунального обслуговування; широкий розвиток методів економічного стимулювання розвитку приватного бізнесу в сферах традиційно-монопольного виконання робіт (надання послуг).

2.3. Досвід вдосконалення обслуговування житлового комунального господарства в рамках участі у міжнародних Проектах розвитку

З 2011 року в Запорізькій області успішно триває реалізація Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», головним аспектом якої є вдосконалення обслуговування житлового комунального господарства.

У проекті взяли участь 9 основних та 3 реплікаційні райони Запорізької області, крім того, з них – 4 райони додатково є пілотними по впровадженню мікропроектів в рамках компоненту з енергоефективності.

Основними партнерами Проекту у другій фазі від області було відібрано 37 сільських рад з дев'яти районів Запорізької області (Бердянського, Гуляйпільського, Кам'янсько-Дніпровського, Куйбишевського, Новомиколаївського, Оріхівського, Пологівського, Приазовського та Якимівського). За рішенням керівництва Проекту, додатково було долучено ще три райони – Василівський, Веселівський та Токмацький, по 4 сільради в кожному, які на умовах самостійного відтворення досвіду (реплікації) ЄС/ПРООН також мали нагоду провести ремонти соціально важливих об'єктів

з використанням енергозберігаючих технологій та матеріалів. Громади-партнери Проекту дуже активно включилися до роботи. 49 громадських організацій: пройшли державну реєстрацію юридичних осіб (неприбуткових громадських об'єднань); затвердили Плани розвитку громад на 2012–2015 роки; провели публічне обговорення та голосування щодо відбору пріоритету (ініціативи) в рамках Проекту; завершили акумулювання коштів; прийом жителів сільських громад до членів громадських організацій; завершили роботу з виготовлення та експертизи ПКД на свої об'єкти.

Станом на кінець 2013 року 49 громадських організацій: пройшли державну реєстрацію юридичних осіб (неприбуткових громадських об'єднань); затвердили Плани розвитку громад на 2012–2015 роки; провели публічне обговорення та голосування щодо відбору пріоритету (ініціативи) в рамках Проекту; завершили акумулювання коштів; прийом жителів сільських громад до членів громадських організацій; завершили роботу з виготовлення та експертизи ПКД на свої об'єкти. 37 мікропроектів громад з основної квоти та 12 мікропроектів громад-реплікантів Проекту.

Розроблено та подано до Центрального Офісу Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований громаду-II» 48 із 49 проектів. Всі 48 проектів затверджені офісом Проекту. З очікуваної суми співфінансування (8960,00 тис. грн.) освоєно 6,5 млн. грн.

44 громади вже завершили роботи на об'єктах. Це наступні проекти, серед яких:

(Гуляйпільський р-н)

1. «Покращення якості подачі питної води населенню. Реконструкція мережі водопостачання в селищі Залізничне Гуляйпільського району Запорізької області».

2. «Покращення якості подачі питної води населенню. Реконструкція мережі водопостачання в с. Рівнопілля Гуляйпільського району Запорізької області».

3. «Покращення умов навчального процесу через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт, заміна вікон в Воздвижівській ЗОШ I-III ступенів Гуляйпільської районної ради, с. Воздвижівка Гуляйпільського району Запорізької області»;

4. «Енергозберігаючі заходи на території Малинівської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Малинівка Гуляйпільського району Запорізької області».

5. «Покращення якості подачі питної води населенню. Поточний ремонт водонапірної вежі в с. Темирівка Гуляйпільського району Запорізької області».

(Куйбишевський р-н)

6. «Покращення умов навчального процесу через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт приміщення Вершинського НВК «ЗОШ I ст. – ДНЗ» Вершинської сільської ради Куйбишевського району Запорізької області».

7. «Покращення умов навчального процесу через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт, заміна вікон в Мар'янівській ЗОШ I-III ступенів Куйбишевської районної ради, с. Мар'янівка Куйбишевського району Запорізької області».

8. «Енергозберігаючі заходи на території Благовіщенської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Благовіщенка, с. Новокам'янка Куйбишевського району Запорізької області».

9. «Енергозберігаючі заходи на території Смілівської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення сіл Сміле, Червоноселівка, Самойлівка Смілівської сільської ради Куйбишевського району Запорізької області».

(Якимівський р-н)

10. «Покращення якості подачі питної води населенню. Капітальний ремонт водопроводу в с. Давидівка, с. Вовчанське Якимівського району Запорізької області».

11. «Покращення якості подачі питної води населенню. Капітальний ремонт водопроводу села Розівка Якимівського району Запорізької області».

12. «Покращення якості подачі питної води населенню. Реконструкція водопроводу села Петрівка Черноземненської сільської ради Якимівського району Запорізької області».

13. «Покращення якості подачі питної води населенню. Поточний ремонт артезианської скважини с. Переможне Якимівського району Запорізької області».

(К-Дніпровський р-н)

14. «Покращення умов навчального процесу через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт, заміна вікон в Водянській ЗОШ І-ІІІ ступенів № 2 Кам'янсько-Дніпровської районної ради, с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області».

15. «Енергозберігаючі заходи на території Дніпровської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області».

16. «Енергозберігаючі заходи на території Нововодянської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Нововодяне Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області».

17. «Енергозберігаючі заходи на території Благовіщенської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Благовіщенка Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області».

(Бердянський р-н)

18. «Енергозберігаючі заходи на території Карло-Марксівської сільської ради. Поточний ремонт вуличного освітлення с. Карла Маркса Бердянського району Запорізької області».

19. «Енергозберігаючі заходи. Поточний ремонт будівлі в Троянській ЗОШ І-ІІІ ступенів за адресою: вул. Шкільна,65 с. Трояни, Бердянського району, Запорізької області».

20. «Енергозберігаючі заходи. Поточний ремонт будівлі дошкільного навчального закладу «Ромашка» Берестівської сільської ради Бердянського району Запорізької області».

21. «Енергозберігаючі заходи. Поточний ремонт будівлі ДНЗ «Теремок» Новотроїцької сільської ради Бердянського району Запорізької області».

(Приазовський р-н)

22. «Покращення умов навчального процесу через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт, заміна вікон в Гірсівській ЗОШ I-III ступенів Приазовської районної ради, с. Гірсівка Приазовського району Запорізької області».

23. «Енергозберігаючі заходи на території Олександрівської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Олександрівка і с. Нечкіно Приазовського району Запорізької області».

24. «Покращення умов навчального процесу через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт, заміна вікон в Степанівській Першій ЗОШ I-III ступенів Приазовської районної ради, с. Степанівка Перша Приазовського району Запорізької області».

25. «Покращення якості подачі питної води населенню. Капітальний ремонт водопроводу села Федорівка Приазовського району Запорізької області».

(Новомиколаївський р-н)

26. «Покращення умов навчання та виховання через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт Новомиколаївського комунального дошкільного учбового закладу № 3 «Теремок» (заміна вікон)».

27. «Енергозберігаючі заходи на території Барвінівської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Барвінівка, с. Зірниця, с. Василькове Новомиколаївського району Запорізької області».

28. «Енергозберігаючі заходи. Реконструкція вуличного освітлення смт. Тернувате Новомиколаївського району Запорізької області».

29. «Покращення медичних послуг. Фельдшерський пункт по вул. Леніна, 15, с. Підгірне Новомиколаївського району Запорізької області».

(Оріхівський р-н)

30. «Енергозберігаючі заходи на території Омельницької сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Омельник Оріхівського району Запорізької області».

31. «Покращення медичних послуг. Капітальний ремонт будівлі амбулаторії загальної практики сімейної медицини с. Преображенка Оріхівського району Запорізької області вул. Преображенська, 6».

32. «Ремонт будівлі дитячого садочку Кіровської сільської ради Оріхівського району».

33. «Покращення умов навчання через енергозберігаючі заходи. Капітальний ремонт в ЗОШ I-III ступенів сел. Комишуваха Оріхівського району Запорізької області».

(Пологівський р-н)

34. «Енергозберігаючі заходи на території Чубарівської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення в с. Чубарівка, вул. 1 Травня, вул. Шевченка, вул. Калініна та в с. Балочки вул. Дружби Пологівського району Запорізької області».

35. «Покращення доступу населення до питної води. Ремонт приміщень насосної та заміна електронасосів і часткового перетворювача в с. Чапаєвка Пологівського району Запорізької області».

36. «Енергозберігаючі заходи на території Інженерненської сільської ради. Поточний ремонт мережі нічного вуличного освітлення з заміною діючих систем на енергозберігаючі у с. Інженерне Пологівського району Запорізької області (с. Інженерне вул. Леніна, вул. Механізаторів та вул. Шевченка, с. Українське вул. Українська та вул. Южна, с. Багате вул. Гагаріна та вул. Пушкіна, с. Новофедорівка вул. Молодіжна, с. Новокарлівка вул. Миру).

37. «Енергозберігаючі заходи на території Тарасівської сільської ради. Реконструкція вуличного освітлення с. Тарасівка Пологівського району Запорізької області».

(Веселівський р-н)

38. «Покращення умов навчального процесу. Капітальний ремонт приміщення комунального закладу «Таврійська ЗОШ I-III ступенів» с. Таврія Веселівського району Запорізької області».

39. «Покращення умов навчального процесу. Капітальний ремонт приміщення комунального закладу «Корніївська ЗОШ I-III ступенів» с. Корніївка Веселівського району Запорізької області».

40. «Покращення якості води населення в с. Запоріжжя. Реконструкція насосної станції».

41. «Покращення якості води населення в с. Чкалово. Реконструкція насосної станції».

(Василівський р-н)

41. «Покращення умов навчального процесу. Капітальний ремонт приміщення комунального закладу «Верхньокриничанська ЗОШ I-II ступенів» с. Верхня Криниця Василівського району Запорізької області».

42. «Покращення якості подачі питної води населенню. Капітальний ремонт водопроводу села Підгірне Василівського району Запорізької області».

43. «Енергозберігаючі заходи. Реконструкція вуличного освітлення між 1 та 3 мікрорайонами смт. Степногірськ Василівського району Запорізької області».

44. «Енергозберігаючі заходи. Реконструкція вуличного освітлення с. Тополине Орлянської сільської ради Василівського району Запорізької області».

У 2013 році основна робота Проекту ЄС/ПРООН «МРГ-II» в Запорізькій області була сконцентрована на впровадженні енергокомпонента. В рамках реалізації енергокомпонента громадами 4 відібраних районів (Бердянський, Веселівський, Орхівський, Приазовський) було розроблено 8 мікропроектних пропозицій з запланованих 8, всі 8 – затверджені Центральним Офісом Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований громаду-II», з керівниками цих

громад укладено грантові угоди, громади отримали перші транші та розпочали підготовку до підрядних робіт.

Серед відібраних об'єктів наступні:

(Бердянський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи в ФАПі с. Карло Маркса. Термомодернізація будівлі з встановленням конденсаційного газового котла та капітального ремонту системи гарячого водопостачання з монтажем 3-х вакуумних сонячних колекторів».

– «Інноваційні енергоефективні заходи на водогоні с. Трояни. Встановлення системи автономного електроживлення з вітрогенератором».

(Оріхівський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи для вуличного освітлення в смт. Комишуваха. Капітальний ремонт за рахунок установки автономного вуличного освітлення із сонячними фотоелектричними панелями (сонячна енергія)».

– «Інноваційні енергоефективні заходи в дитсадку с. Преображенка. Термомодернізація будівлі, капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла та сонячних колекторів».

(Приазовський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи в дитсадку с. Гірсівка. Термомодернізація будівлі, капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла та сонячних колекторів»;

– «Інноваційні енергоефективні заходи в дитсадку с. Степанівка Перша. Термомодернізація будівлі, капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла та сонячних колекторів»;

(Веселівський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи в школі с. Корніївка. Капітальний ремонт системи опалення з влаштуванням електроакумуляційного обігріву»;

– «Інноваційні енергоефективні заходи в школі с.Таврія. Капітальний ремонт системи опалення з влаштуванням електроакумуляційного обігріву».

Роботи на наступних об'єктах вже завершено, а об'єкти прийнято в експлуатацію:

1. «Інноваційні енергоефективні заходи в ФАПі с.Карло Маркса. Термомодернізація будівлі з встановленням конденсаційного газового котла та капітального ремонту системи гарячого водопостачання з монтажем 3-х вакуумних сонячних колекторів».

2. «Інноваційні енергоефективні заходи для вуличного освітлення в смт. Комишуваха. Капітальний ремонт за рахунок установки автономного вуличного освітлення із сонячними фотоелектричними панелями (сонячна енергія)».

3. «Інноваційні енергоефективні заходи в дитсадку с. Преображенка. Термомодернізація будівлі, капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла та сонячних колекторів».

4. «Інноваційні енергоефективні заходи в дитсадку с. Гірсівка. Термомодернізація будівлі, капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла та сонячних колекторів».

5. «Інноваційні енергоефективні заходи в дитсадку с. Степанівка Перша. Термомодернізація будівлі, капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла та сонячних колекторів».

Також, у 2014 року Запорізьким офісом Проекту ЄС/ПРООН/МРГ було виборено право реалізації додаткових 6 (шести) квот у компоненті з

енергоефективності на загальну суму 1,6 млн. грн., з яких 1,4 млн.грн., – кошти ЄС/ПРООН, а 0,2 млн., – кошти громад та спонсорів. Протягом квітня–травня було розроблено ПКД та затверджено наступні мікропроектні пропозиції громад:

(Якимівський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи в дитячому садочку «Колосок» с. Вовчанське. Капітальний ремонт опалення та системи водопостачання зі встановленням електро-акумуляційного обігріву та вакуумних сонячних батарей».

– «Інноваційні енерго-ефективні заходи з вуличного освітлення в с. Розівка. Модернізація шляхом встановлення вуличних ліхтарів з сонячними батареями (сонячна енергія)».

(Куйбишевський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи в дитячому садочку «Чебурашка» с. Благовіщенка. Капітальний ремонт системи гарячого водопостачання зі встановленням вакуумних сонячних колекторів та заміною вікон і дверей»;

(Бердянський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи у лікарняній амбулаторії с. Луначарське, за адресою: пер. Радянський, 4. Капітальний ремонт системи опалення та гарячого водопостачання з встановленням конденсаційного газового котла і системи сонячних колекторів».

(Новомиколаївський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи у ФП с. Підгірне, вул. Леніна, 15. Встановлення конденсаційного газового котла та капітальний ремонт системи гарячого водопостачання та опалення з встановленням системи сонячних колекторів».

(Пологівський р-н)

– «Інноваційні енергоефективні заходи у дитячому дошкільному закладі садочку «Джерельце» с. Чапаєвка. Модернізація системи опалення з використання ВДЕ (енергії сонця)».

Підрядні роботи за вказаними мікропроектами будуть розпочаті в першій половині червня поточного року.

Укладено меморандум про співпрацю в рамках реалізації енергокомпонента в цілому на рівні Запорізької області між ПРООН з одного боку та Запорізькою облдержадміністрацією і Запорізькою обласною радою – з іншого боку.

Окрім того, проведено 5 засідань координаційної ради з реалізації Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду-II». Проведено 114 засідань Форумів Місцевого Розвитку в районах партнерах проекту (по 9-10 у кожному), а також 90 тренінгів в 12 районах-партнерах проекту по тематиках «організація і управління суспільством», «фінансові аспекти роботи неприбуткових організацій», «розробка і підготовка мікропроектної пропозиції», «соціальний аудит роботи товариства», «впровадження альтернативних джерел енергії», «відбір і робота з підрядними організаціями».

Другий розділ нашого дослідження ми присвятили розкриттю сутності житлово-комунального господарства, інтенсивне споживання та нераціональне використання природних ресурсів, утворення великої кількості відходів в результаті виробничо-господарської діяльності призвело до виникнення негативних змін в навколишньому природному середовищі. Головним винуватцем цього є виробнича сфера, а саме металургія, енергетика, вугільна промисловість. Та не останню роль в екологодеструктивній діяльності відіграє і житлово-комунальна галузь (ЖКГ), яка забезпечує першочергові потреби населення та сприяє створенню необхідних умов для функціонування інших галузей, розглянули зарубіжний досвід та розглянули впровадження системи в Запорізькому регіоні, що дає нам змогу перейти до практичному розділу роботи

та розглянути сучасний стан публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Україні

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЖИТЛОВОГО КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В ЗАПОРІЗЬКОМУ РЕГІОНІ

3.1. Сучасний стан публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в Україні

В даний час кожен четвертий городянин живе в приміщеннях, що вичерпали свій експлуатаційний ресурс. В країні зберігається тенденція до збільшення аварійного та ветхого житлового фонду (на рівні 0,7%). Централізованими системами водовідведення забезпечено лише 5,6% населених пунктів України. Зношеність основних фондів у системі водопостачання складає понад 62%, 25% водопровідних очисних споруд потребують відновлення, кожна п'ята насосна станція відпрацювала нормативний термін амортизації. Близько 35% каналізаційних і більш ніж 37% водопровідних мереж перебувають в аварійному або ветхому стані. Відповідно, витоку або невраховані втрати води становлять понад 40% відпущеного обсягу споживачам. Близько 4,6млн. громадян отримують питну воду з місцевих джерел з відхиленнями від нормативних вимог за фізико-хімічними показниками, для 2,5 млн. Водопостачання відбувається за графіком. Системи централізованого теплопостачання забезпечують потребу в теплі близько 55% населення країни. При цьому більше 20% котелень експлуатуються понад 20 років і мають застаріле малоефективне обладнання, що призводить до значних витрат палива (на 20% вище, ніж середньосвітові) і високому рівню забруднення навколишнього середовища. Теплові мережі характеризуються низькою надійністю і незадовільною теплоізоляцією, що зумовлює втрату

більш ніж 11% реалізованої теплової енергії; близько 15% з них знаходяться у ветхому та аварійному стані.

Особливе занепокоєння викликає фінансово-економічний стан підприємств житлово-комунального господарства, що постійно погіршується. Так, за інформацією Мінрегіону, станом на 1 лютого 2019 року їх дебіторська заборгованість склала 14,092 млрд. грн., кредиторська – 20,721 млрд. грн. Серйозність ситуації підтверджується тим, що наведені суми порівнянні з обсягом дефіциту державного бюджету, який в 2018 році дорівнював 23,557 млрд. грн. Дебіторсько-кредиторська заборгованість, незважаючи на досить жорсткі дії Уряду щодо забезпечення взаєморозрахунків у сфері житлово-комунального господарства, особливо по природному газу, нітрохи не зменшується, а навпаки, тільки зростає. Основна частка дебіторської заборгованості припадає на заборгованість населення, яка на 1 лютого 2018 року склала 9,34 млрд. грн. (або 66%). Вона з року в рік збільшується – і це при тому, що тарифи для населення встановлюються, як правило, на рівні, значно нижчому, ніж реальна собівартість послуг. Така ситуація пояснюється, з одного боку, істотним зростанням тарифів на ЖКП за останні роки, з іншого – недостатньою урегульованістю питання відповідальності за несплату (несвоєчасну оплату) отриманих послуг. Основна частка кредиторської заборгованості комунальних підприємств припадає на природний газ (станом на 1 лютого 2018 року – 10,261 млрд. грн. або 50%) і весь час збільшується, навіть незважаючи на істотне субсидування державою вартості природного газу для підприємств «Теплокомуненерго», обсяг якого продовжує зростати, лягаючи непомірним тягарем на держбюджет.

Важливо відзначити, що характерною рисою сучасного ЖКГ України є те, що ні зростання тарифів на ЖКП, ні збільшення обсягів бюджетного субсидування на їх відшкодування, ні зусилля відповідних органів влади практично не позначаються на якості наданих послуг і фінансово-економічному стані підприємств житлово-комунального господарства. Навпаки, незважаючи на такі зусилля, ми спостерігаємо, з одного боку, невдоволення населення

якістю і надійністю послуг і нагнітання соціальної напруги через постійне збільшення їх вартості, з іншого – зростання фінансового навантаження на бюджети, погіршення фінансових можливостей підприємств ЖКГ, неможливість розвивати житловий фонд і комунальну інфраструктуру.

В цілому профільне міністерство з питань житлово-комунального господарства визначає наступні ключові проблеми:

- низька якість ЖКП;
- високий рівень регіональної диференціації стану забезпеченості та якості надання ЖКП;
- зношеність основних фондів галузі, застарілі технології і, як наслідок, значні втрати води, теплової енергії тощо, низька енергоефективність;
- невідповідність існуючих інфраструктурних потужностей зростаючим вимогам і потребам;
- високий рівень монополізації сфери надання ЖКП та слабка конкуренція в цьому секторі;
- недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності галузі, насамперед у сфері диверсифікації постачальників послуг;
- непрозорість поточної діяльності підприємств ЖКГ та формування цін і тарифів на послуги;
- неефективна система управління, зближення між замовником і підрядником і одночасно розрив між споживачем і замовником послуг;
- незавершеність приватизації житлового фонду в частині асоціювання власників житла в об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ).

Хронічне погіршення стану галузі ЖКГ, яке спостерігається на тлі реалізації Програми, свідчить або про невиконання запланованих нею заходів (або виконанні їх не в повному обсязі, несвоєчасно і т.д.). Або про недостатню результативності цих заходів чи про суттєві макроекономічні зміни, що вимагають певних управлінських рішень. З урахуванням зазначеного

актуальним є критичний аналіз результатів, досягнутих за період від початку реалізації Програми до теперішнього часу, за наступними напрямками.

Розвиток державного регулювання природних монополій на ринку комунальних послуг. Реалізація цього напрямку є досить успішним. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання в сфері комунальних послуг» створена Національна комісія, яка повинна впровадити незалежне регулювання діяльності природних монополій у сфері житлово-комунального господарства (в тому числі щодо економічно обґрунтованого формування тарифів). Ухвалення цього закону створює нормативно-правову базу для введення прозорих і зрозумілих процедур встановлення тарифів на послуги з централізованого водо- і теплопостачання, водовідведення, а також для відходу від популістських методів щодо формування тарифів на місцях. У той же час для реалізації зазначених завдань Комісія повинна провести досить ретельну методологічну і нормативно-правову роботу з цих питань.

Формування державної житлової політики, створення розвинутого конкурентного середовища на ринку обслуговування житла. Цей напрямок, враховуючи стан житлового фонду, величезні черги на житло і низький рівень доходів громадян, є одним з найважливіших в Програмі. Тим часом станом на середину 2019 року тут майже нічого не зроблено. Певної уваги заслуговує презентація нової іпотечної програми, яка передбачає компенсацію значної частини процентної ставки за рахунок місцевого бюджету для громадян, які потребують поліпшення житлових умов і є платоспроможними. Однак навряд чи ця ініціатива буде носити масовий характер, оскільки, за оцінкою ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», здійсненої напередодні конфлікту з Росією, для 80% населення перспектив щодо поновлення або поліпшення житлових умов не існує. Лише 3% громадян можуть купувати і будувати житло з будь-якими технічними, кількісними і ціновими характеристиками, для 7% – повністю доступно житло в кредит. Фінансово-економічна криза та пандемія ще більше загострила існуючі проблеми, але інших альтернатив їх вирішення державою поки не запропоновано. Програма

соціального житла (для соціально незахищених верств населення) взагалі не працює і існує лише на папері. Офіційного ринку орендного житла в Україні немає.

Сьогодні країна, як ніколи, потребує сучасного Житлового кодексу, який би комплексно, системно і злагоджено вирішив проблеми, що існують на ринку житла в Україні. Саме тому одна з найважливіших завдань Програми в цій сфері – це підготовка закону про основи державної житлової політики, який мав би визначити загальні принципи та підходи до вирішення житлової проблеми в Україні, а також до формування сучасного ринку по обслуговуванню житла. Затверджені підходи повинні були стати правовою основою для подальшого розвитку законодавства у житловій політиці, створити умови для прийняття діючого Житлового кодексу у вигляді системного, комплексного і сучасного документа. Однак цього не сталося: існуючі нормативно-правові напрацювання Мінрегіону в сфері житлової політики носять фрагментарний характер і не можуть позитивно вплинути на ситуацію, що склалася.

Забезпечення беззбиткового функціонування підприємств житлово-комунального господарства. Як уже зазначалося, за цим напрямком результат негативний. За даними галузевої статистичної звітності, на 1 січня 2019 року понесені підприємствами збитки дорівнювали 2,6 млрд. грн., в тому числі «Теплокомуненерго» – 1028,3 млн. грн., водопровідно-каналізаційного господарства – 991,3 млн. грн. Протягом 2019 року обсяг збитків виріс більш ніж в 3,5 рази. Така ж негативна динаміка властива і дебіторсько-кредиторській заборгованості підприємств ЖКГ (за 2019 рік дебіторська збільшилася на 14,4%, кредиторська - на 22,3%). При цьому зростання дебіторської заборгованості спостерігається по всіх категоріях споживачів: для державних і місцевих бюджетних установ - майже в 2 рази, комерційних споживачів і населення - приблизно на 9%, що є, зокрема, результатом низьких темпів загального макроекономічного розвитку та суттєвого зростання тарифів на тлі скорочення доходів і рівня платоспроможності всіх категорій економічних агентів. Ситуація ускладнюється відсутністю належного системного контролю

та адекватної відповідальності за несвоєчасну оплату отриманих ЖКП і затримки в розрахунках держави по соціальних зобов'язаннях (пільги, субсидії). Зростання кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ відбувається, в першу чергу, за рахунок несплати за енергоносії (60% всієї закладеності; з них за природний газ - 45%, за електроенергію – 15%).

Технічне переоснащення, скорочення питомих витрат енергетичних і матеріальних ресурсів, необхідних для виробництва (надання) ЖКП, в тому числі створення дієвого і прозорого механізму використання альтернативних джерел енергії та видів палива. Сьогодні не секрет, що рішення більшості проблем ЖКГ в нашій країні слід шукати насамперед шляхом енергозбереження через широке залучення інвестицій для впровадження сучасних технологій, модернізації виробничих фондів і розвитку комунальних мереж. Наприклад, низький (60-80%) коефіцієнт корисної дії значної кількості котелень (перевищили 20-річний термін експлуатації) обумовлює великі втрати палива при виробництві теплової енергії. Незадовільний технічний стан більшості теплових мереж призводить до суттєвих втрат тепла при його транспортуванні: в окремих випадках - до 30%. За висновками фахівців, в Україні термічний опір (теплотозберігаючі властивості) стін і перекриттів в будинках забудови 1960-1990 років в 2-4 рази нижче, ніж світові нормативні вимоги до країн з аналогічним кліматом, і в 10-15 разів вище, ніж заплановано в країнах ЄС на 20-30 р. Відповідно, втрати тепла в будинках складають майже 50%, що ставить на порядок денний питання про нагальну термореновації будівель. Тому належна реалізація цього напрямку Програми, безперечно, є визначальною для розвитку ЖКГ, особливо в умовах постійного підвищення цін на імпортований природний газ.

Аналіз даних свідчить про те, що заплановані заходи фінансуються з державного бюджету на незадовільному рівні. За таких умов неможливо очікувати досягнення запланованих результатів реформування і розвитку в сфері ЖКГ. Тому негативні процеси на цьому ринку активно розвиваються. Наприклад, є тенденція до збільшення аварійного та ветхого житлового фонду:

так, за 2019 рік в порівнянні з 2018 роком кількість таких будинків зросла на 3,2% і склало 19,2% (при запланованому зменшенні до 13,5%). Продовжує погіршуватися фінансовий стан підприємств ЖКГ, основною причиною чого стало, крім іншого, невиконання завдань Програми щодо рівня відшкодування витрат операційної діяльності (вимога 100-відсоткового відшкодування економічно обґрунтованих витрат підприємств ЖКГ визначається чинним законодавством) і оплати населенням отриманих ЖКП. Станом на 1 січня 2019 року близько 10% населення не оплатили отримані послуги з централізованого водовідведення, водо- та теплопостачання (за планом на 2019р, відсоток таких боржників повинен був скоротитися до 5-6%), а близько 12%-не розрахувалися за утримання будинків і прибудинкових територій (за планом, кількість таких боржників в 2019 році повинно було скласти 2%).

б. Рівень розрахунків за отримані послуги безпосередньо впливає на фінансовий стан підприємств ЖКГ. Щодо відшкодування економічно обґрунтованих витрат операційної діяльності, за планом на кінець 2019 року, воно повинно було досягти 100%. Фактично ж в централізованому водопостачанні та водовідведенні воно склало 85,1%, теплопостачання - 73,4%, утримання будинків і прибудинкових територій - 80,5%. Тобто відповідні підприємства ЖКГ в результаті своєї основної діяльності апріорі втрачають 15-27% коштів за рахунок виробництва(надання) відповідних послуг. На наш погляд, така ситуація є досить загрозливою з точки зору забезпечення основної діяльності – через хронічне вимивання оборотних коштів, яке може привести до повного її припинення і банкрутства підприємств ЖКГ з непередбачуваними наслідками.

Істотно перевищують заплановані і показники питомих витрат електроенергії на виробництво послуг з водозабезпечення та очищення стоків, причому енергоємність водопостачання має виражену тенденцію до зростання (в 2019 році в порівнянні з 2018 роком – 47%).

У той же час слід зазначити, що завдяки зусиллям профільного міністерства, а також жорсткої політики Уряду щодо розрахунків за природний

газ на тлі очікуваного збільшення ціни останнього, в 2019 році вдалося істотно зменшити питомі витрати умовного палива на відпуск тепла - і не тільки виконати поставлену Програмою завдання, але і перевищити її на 14,8%.

На наш погляд, всі позитивні досягнення є результатом:

а) регулюючих заходів держави щодо суттєвого посилення платіжної дисципліни;

б) зусиль профільного міністерства щодо розвитку нормативно-правової бази в сфері теплопостачання, активізації процесів стратегічного планування та залучення інвестицій, налагодження дієвого контролю над діяльністю підприємств «Теплокомуненерго», широкого висвітлення проблем теплозабезпечення в ЗМІ і електронному інформаційному просторі. Окремо слід відзначити активні дії міністерства щодо забезпечення розробки (і погодження) програм модернізації систем і схем теплопостачання населених пунктів, встановлення і введення порядку використання коштів держбюджету, які направляються, відповідно до Програми, на модернізацію комунальної теплоенергетики – виключно в проекти, що передбачають скорочення споживання природного газу;

в) дій самих підприємств щодо підвищення власної інституційної спроможності шляхом навчання персоналу, розробки стратегічних планів розвитку, бізнес-планів конкретних інвестиційних проектів, активізації зусиль з пошуку інвестицій, участі в міжнародних проектах.

На жаль, не виконано план по такому важливому напрямку, як створення прозорої системи обліку і контролю над споживанням води та теплової енергії, що є важливою передумовою реформування галузі. Станом на початок 2019 року тільки 1/3 будинків була обладнана приладами обліку та регулювання (замість запланованих 62,6% по холодній воді і 42,2% по теплу). Тому є реальні ризики щодо вирішення цієї проблеми до кінця виконання Програми. Збереження такої ситуації є суттєвим обмежувальним чинником реформування та модернізації галузі ЖКГ.

Недостатнім залишається рівень розвитку конкурентного середовища на ринку послуг з обслуговування житлового фонду, де існує монополія комунальних ЖЕКів. Можливості власників житлових будинків по здійсненню оптимального вибору серед виконавців послуг вельми обмежені. На початковій стадії сьогодні перебуває процес введення інституту управителів багатоквартирних будинків і керуючих житловим фондом компаній. На наш погляд, особлива регулююча роль щодо активізації цього процесу не вимагає яких-небудь значних фінансових витрат з боку бюджету і повинна належати державі.

На початок 2019 року частка підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, які розробили і реалізують стратегічні плани розвитку, склала 39,1%, підприємств теплопостачання - 41,4, тобто лише близько 40% зазначених підприємств мають план дій на перспективу. На нашу думку, відсутність стратегічних планів розвитку більшості підприємств ЖКГ на сьогодні є надзвичайно серйозним ризиком для успішного реформування житлово-комунальної сфери. Головне, що виправлення існуючого стану не вимагає бюджетних витрат, але зате це важливий момент в державному регулюванні діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Необхідність стратегічного планування підкреслюється, крім іншого, ще й тим, що його важливою складовою є інвестиційне планування: адже належним чином спланований і реалізований план інвестицій - це запорука успішної роботи підприємства в майбутньому.

3.2. Чинники оптимізації публічно-управлінського забезпечення обслуговування ЖКГ в регіоні

Для стимулювання енергозбереження у промисловому комплексі та ЖКГ Урядом розроблені ряд постанов економічного впливу як позитивного характеру, так і економічних санкцій за марнотратне споживання ПЕР.

При наявності напружених економічних відносин з власником значних запасів природного газу Уряд ставить задачі по максимальному скороченню його споживання або вивільнення. Найбільш яскраві та наглядні приклади

зменшення споживання природного газу завдяки реалізації таких масштабних проектів:

– ВАТ «Запоріжсталь»: перехід на використання пиловугільного палива для технологічних потреб доменного виробництва чавуну; використання коксового, доменного та інших супутніх технологічних газів замість природного газу; започаткування конверторного способу виробництва сталі замість мартенівського; виробництво і споживання для власних потреб біогазу у виробничо-тваринницькому комплексі комбінату.

– ВАТ «Дніпроспецсталь»: використання супутніх технологічних газів для забезпечення температур технологічних процесів підігріву. Окремо слід зазначити, що собівартість та відпускна ціна супутніх технологічних газів у рази менша за ціну природного газу, який постачається централізовано.

– ВАТ «Запорожжкокс»: використання надлишків коксового газу для роботи котло-турбінного цеху і забезпечення завдяки цьому до 70 % потреб у електроенергії за рахунок власного її виробництва; впровадження технології сухого гасіння коксу.

Всього щорічно підприємства металургійного комплексу, завдяки використанню попутних газів, забезпечують вивільнення більш як 150 куб.м. природного газу.

Три олійно-екстракційні комбінати області – Запорізький, Пологівський та Мелітопольський декілька років поспіль використовують у якості палива для парових котлів лушпиння соняшника. Щорічне споживання лушпиння становить 70 тис. тон, вивільнення природного газу – 37 млн.куб.м;

Концерн «Міські теплові мережі», який об'єднує у своєму складі сім теплових мереж – Жовтневого, Заводського, Комунарського, Ленінського, Орджонікідзевського, Хортицького та Шевченківського районів на правах філій постійно проводить значну роботу по зменшенню споживання енергоресурсів. Насамперед це поточна робота по заміні котлів на більш ефективні, ремонт теплових мереж з використанням попередньо ізольованих труб, встановлення теплоутилізаторів на котлах, встановлення засобів частотного регулювання

навантаження електроприводу мережних насосів та димососів, заміна абонентських вводів споживачів тепла, встановлення засобів обліку та регулювання теплового потоку тощо. Крім зазначеного, фахівцями Концерну проводиться діяльність по відпрацюванню режимів горіння біосировини – трісок деревини на котельні містечка Військбуд; встановленню і експлуатації геліоколекторів; облаштування роботи теплових насосів для отримання додаткового тепла оборотного водопостачання ВАТ «Запоріжсталь» та скидних стоків КП «Водоканал»; задіяння надлишкового тепла ТЕЦ ВАТ «Запоріжсталь» шляхом встановлення додаткових перемичок на тепломережах для гарячого водопостачання Ленінського, Орджонікідзевського, а в перспективі Жовтневого і Комунарського районів обласного центру, що за опалювальний сезон дає змогу економити до 10 млн.куб.м. природного газу; впровадження когенераційних технологій спільного виробництва теплової та електричної енергії котельні по вул. Товариська, а в перспективі на котельнях вул. Ушакова та Цитрусовій; облаштування сучасних індивідуальних теплових пунктів.

Діючою програмою підвищення енергоефективності у бюджетних та комунальних установах і ЖКГ 20 сільських районів, і в містах обласного підпорядкування передбачена, не побоююсь цього виразу, масова заміна вікон та дверей на енергоефективні; впровадження електричного теплоакumuляційного обігріву та гарячого водопостачання, ширше використання електрокотлів; заміна ламп на енергозберігаючі; встановлення електричних конвекторів для обігріву; будівництва міні-котелень чи заміна котлів на більш ефективні при децентралізації опалення окремих об'єктів; пооб'єктне оснащення засобами обліку спожитих енергоресурсів; утеплення зовнішніх огорожувальних конструкцій, стелі і дахів; заміна насосів та трансформаторів на менш потужні; реконструкція вуличного освітлення; впровадження соломоспалюючих теплогенераторів, теплових насосів; тощо.

На окрему увагу заслуговує Муніципальний енергетичний план м. Запоріжжя, розроблений Енергосервісною компанією «ЕскоСхід» спільно з

галузевими підрозділами Запорізького міськвиконкому. Сталий енергетичний розвиток комунального і житлового господарства міста спрямований на виконання добровільної ініціативи по скороченню споживання енергоресурсів на 20%; заміщенню 20% викопного палива відновлюваними джерелами енергії та скороченню на 20% викидів парникових газів у атмосферу до 2020 року. Основні проектні напрямки – Бюджетна сфера, Система тепlopостачання, Житлова сфера. Шляхи реалізації МЕРП організаційного характеру носять досить новітні підходи по організації системи муніципального енергетичного менеджменту та планування; створенні довготермінової стратегії розвитку; створенні позитивного інвестиційного клімату; забезпечення продуктивної взаємодії бізнесу і влади для реалізації запланованого, а заходи аналогічні обласній КПЕ.

Одним з суттєвих доповнень до діючої КПЕ є реалізація Програм Європейського союзу та Організації Об'єднаних Націй «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – ЄС/ПРООН». Якісною відмінною вказаної Програми є обставини, що замовниками проектів по будівництву, реконструкції чи капітальному ремонту окремих об'єктів виступають в основному сільські територіальні громади в особі сільських рад; фінансування виконується за рахунок коштів Євросоюзу, місцевих бюджетів та коштів місцевої громади; пілотними проектами застосовуються багатоваріантність технологій, сучасне обладнання та мінімальні терміни реалізації.

Впровадження будь-якого проекту починається з розуміння необхідності створення нового продукту, який вирізняється від існуючих на певному ринку більш позитивними споживчими чи іншими показниками. Продуктом може бути виробництво, технологія, обладнання, оригінальний підхід до вирішення проблеми тощо. Прикладом нестандартного підходу може бути притча, у якій мова йде про те, що американські вчені створили місяцехід, який якісно відбирає зразки місячного ґрунту для відправлення на Землю. В свою чергу, радянські вчені створили місяцехід, який відбирає зразки місячного ґрунту у американського місяцехода.

Для врахування в майбутньому проекті необхідних і достатніх вимог наукових досягнень у різноманітних напрямках (наприклад, з техніки безпеки чи енергозбереження) ініціатор або власник бізнес-проекту повинен отримати у контролюючих органів, визначених чинним законодавством, технічні умови для розробки проектної документації. Як правило, ліцензована проектна організація розробляє проектну документацію з кількістю розділів, визначених відповідною нормативною базою.

З точки зору енергозбереження, головним аспектом у проекті, крім дотримання вимог нормативної бази, є економічна доцільність реалізації її найефективнішого напрямку з декількох варіантів. Порівняння варіантів проводиться з технічно-технологічної частини: продуктивність, новітність, а головним, на думку автора, є економічна доцільність. Після проведення державної експертизи проектної документації проводяться дії з безпосередньогобудівництва чи впровадження запланованого, і після схвалення створеного відповідною технічною комісією об'єкт здається до експлуатації. Звичайно, що це досить спрощена схема, яка може виконуватись протягом кількох днів, або років.

Для підтримання виробництва певного продукту на високому рівні конкурентоспроможності продуценту необхідно постійно відслідковувати стан продукції партнерів на певному ринку і опрацьовувати можливості поліпшення власного виробництва. У зазначеному контексті необхідним є постійний контроль енергетичної складової у собівартості продукції. Ряд зведених таблиць з інформацією щодо споживання всіх енергоресурсів підприємством, що іменується Енергетичним паспортом, або програмою енергоменеджменту, може порівнюватись з обсягами виробленої продукції. Щоденний моніторинг вказаного співвідношення та аналіз відхилень від середньостатистичних досягнутих показників чи величин дозволяє виявити проблемні ділянки і акцентувати увагу інженерного складу для позитивного вирішення ситуації. Паралельно такій діяльності може виконуватись і робота, спрямована на поліпшення норм питомого споживання енергоресурсів на виготовлення

одиниці продукції. Такі проблеми існують через нерозуміння «новим менеджментом» підприємств необхідності постійного економічного аналізу динаміки виробництва тощо і економічного планування виходу з скрутних фінансових умов або інших негативних ситуацій. Робота в цьому напрямку триває, і в майбутньому буде зводиться до розробки і контролю енергетичних директив відповідних галузей на кшталт директив Європейського союзу.

Досить ефективним способом визначення доцільності та орієнтовного обсягу необхідних робіт є проведення енергетичного аудиту об'єктів бюджетної сфери. Слід окремо зазначити, що декілька останніх років Уряд та місцеві органи державної і виконавчої влади зосередили свою діяльність на вирішенні проблемних питань бюджетної сфери та житлово-комунального господарства. Обстеження будівельного стану будівель і споруд проводиться вже не тільки з точки зору архітектури та безпеки експлуатації, але й з позиції можливості при проведенні капітальних ремонтів чи реконструкції впровадження енергозберігаючих технологій для економного споживання енергоресурсів. Як правило, проведення енергоаудиту і врахування його висновків при проектуванні і в будівництві дозволяє скоротити необхідні енергоресурси на 50 %.

Значні резерви зменшення споживання теплової енергії і, як наслідок, природного газу реалізуються у промисловому та житловому будівництві.

Термомодернізація будівель – утеплення зовнішніх огорожувальних конструкцій, заміна вікон, дверей на енергоефективні, облаштування сучасних вентиляційних систем, тамбурів при входах, встановлення засобів обліку спожитих енергоресурсів та регуляторів теплового потоку дає можливість зменшити споживання тепла до 35 % у наявних приміщеннях. У новому будівництві виконання вимог з енергозбереження та енергоефективності дає можливість заощадити енергоспоживання до 50 % у порівнянні з традиційними помешканнями, збудованими за вимогами державних будівельних норм попередніх періодів. Використання сучасних енергоефективних та світлодіодних ламп замість ламп розжарювання та регуляторів їх ввімкнення

дозволяє у разі зменшити енергоспоживання з одночасним забезпеченням необхідних норм освітленості тощо.

Важливою вимогою розвитку як промисловості, так і житлово-комунального господарства та інших галузей області є всебічне застосування альтернативних і відновлюваних джерел енергії. Потенційні енергетичні ресурси Сонця, Вітру та Біосировини дозволяють значно збільшити енергонезалежність національної економіки від викопних мінеральних видів палива та зарубіжних постачальників.

Вітроенергетика. Найбільш масштабними не тільки в області, а мабуть і в Україні є проекти встановлення низкою компаній вітроенергетичних установок на північному узбережжі Азовського моря. На час написання статті, ТОВ «Вінд Пауер» Донецької паливно-енергетичної компанії запустило до експлуатації 30 вітротурбін потужністю 2,5 МВт кожна. Всього чотири компанії-інвестори планують встановити до 500 ВЕУ на території Бердянського, Приазовського, Приморського та Якимівського районів області. Опрацьовуються питання встановлення вітротурбін потужністю 3,5 МВт і вище з запланованою потужністю вітропарку до 1,5 ГВт. Крім енергетичних і технічних аспектів, таке будівництво приносить місцевим громадам орендну плату за землю, створення нових робочих місць та певну фінансову допомогу для вирішення питань соціально-економічного розвитку відповідних територій.

ВЕУ невеликої потужності від 0,8 до 30 кВт виробляє ВАТ «Мотор Січ». Декілька таких вітроустановок експлуатуються на двох базах відпочинку підприємства у м. Приморськ.

Використання енергії сонця. На ряді промислових підприємств – ВАТ «Мотор Січ», ВАТ «Дніпроспецсталь», ВАТ «Запоріжвогнетрив», ВАТ «Електровозоремонтний завод», готелі «Україна» та інших установах декілька років використовуються для гарячого водоприготування геліоколектори. Також в останні роки широке застосування геліоколектори отримали у побутових споживачів індивідуальної забудови. Вироблене тепло оцінюється до 1 тис.Гкал на рік.

Після прийняття низки законодавчих і нормативних актів щодо економічного стимулювання розвитку сонячної фотовольтаїки розпочались помітні зрушення впровадження проектів сонячної енергетики. Майже рік діє сонячна електростанція ТОВ «Токмак солар енержі» потужністю першої черги 1,5 МВт. Установка потужністю 32 кВт діє на даху Козак-палацу Запорізької торгово-промислової палати. В перспективі – реалізація проектів по встановленню сонячних батарей на будівлях ВАТ «Гамма» у м. Запоріжжі та на площах цегельного заводу м. Приморськ. Продовжується відпрацювання технологічних процесів виготовлення керамічно-кремнієвої основи для сонячних модулів ЗАТ «Завод напівпровідників», яке входить до європейського об'єднання «Ектів солар». Виробнича потужність запланованого власного виробництва становить 10 тис.т. щорічно.

Використання біосировини. Біоресурси, які використовуються в якості палива, – це солома та інші відходи рослинництва, лушпиння соняшника, штучно вирощена поросль, штучно вирощені водорості чи трави, тріски та деревна тирса, торф, відходи тваринництва тощо.

Найцікавішим серед запланованих до реалізації є проект будівництва теплоелектроцентралі потужністю 18 МВт у м. Мелітополь за інвестування декількома голландськими енергосервісними фірмами.

Три модулі можуть споживати більш як 270 тис.т. біосировини у якості основного палива. ТЕЦ майже повністю замінє за потужністю місцеве підприємство теплових мереж, потужності якого передбачається законсервувати. Крім цього, когенераційна складова проекту дозволить частково покрити потреби міста в дешевій електроенергії власного виробництва. Три соломоспалюючі теплогенератори декілька років виробляють тепло у Приазовському та Гуляйпільському районах; 17 котлів на біопелетах та торфу експлуатуються у Оріхівському, Новомиколаївському, Пологівському районах, і частково у котельнях міст Мелітополя, Приморська, Вільнянська та містечка Військбуд. Два парових котли, де в якості палива буде

використовуватись лушпиння соняшника, зараз будує Запорізький оліяжиркомбінат.

Також планується встановлення турбіни потужністю 3,8 МВт, яка буде виробляти до 40 % електроенергії на власні потреби підприємства.

Біогаз, як супутній технологічний газ, виробляють і споживають у Виробничо-тваринницькому комплексі ВАТ «Запоріжсталь» та ВАТ ПБК «Славутич».

Значні потенційні можливості не використовуються на звалищах твердих побутових відходів. Накопичений роками від розкладу відходів біогаз зараз тільки спалюється на звалищі сел. Леваневського, чим звичайно значно зменшує викиди в атмосферу метану і зменшує тепличний ефект. В майбутньому теплоту вказаного процесу можливо використати для отримання як досить дешевої теплової, так і електричної енергії.

Можливості теплових насосів, яких у Світі експлуатується більш як 60 млн. шт., у регіоні практично не використовуються.

Діючі зразки у ВАТ «РЕФМА», ВАТ «Мотор Січ» і, можливо, у приватній забудові та близько 10 проектів, запланованих до впровадження, неспроможні реалізувати потенціал Запорізької області, де за рік споживається 8,1 млрд.кВтгод електроенергії з 49,5 млрд. кВтгод., що виробляється у регіоні. Такий значний надлишок електричної енергії відкриває дуже широкі можливості по застосуванню різних видів електричного опалення.

Для дослідження сучасного стану публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні нами було використано метод контент-аналізу. Об'єктом дослідження стала не вся система ЖКГ, а окрема його частина, що на даний час має першочергове значення для міста Запоріжжя, а саме послуги з постачання гарячої води.

На першому етапі проведено аналіз стану розвитку систем постачання гарячої води в Україні. В результаті, було визначено, що індивідуальні теплові системи найбільше розповсюджені в сільській місцевості та містах, в яких відсутня система централізованої подачі гарячої води, наприклад: Балта,

Болехів, Яремче, Золотоноша, Козятин, Коломия, Кременець, Люботин, Моршин, Нікополь, Новгород-Сіверський, Новодністровськ, Очаків, Первомайськ, Покров, Самбір, Синельникове, Славута, Трускавець, Хмільник, Чортків, Яремче.

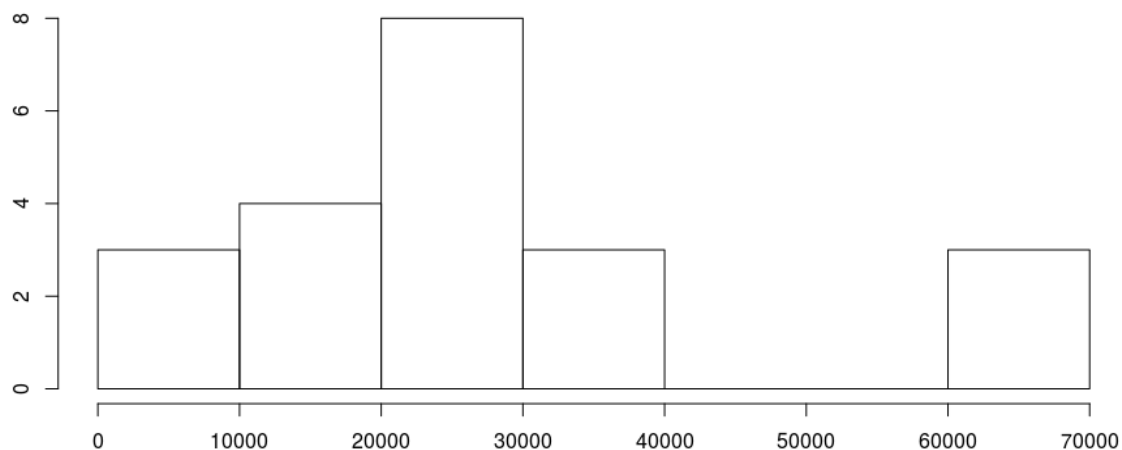

Рис. 1 – Розподіл чисельності населення міст України, в яких відсутня система централізованої подачі гарячої води

Середньостатистичний розмір таких населених пунктів – 27,5 тис. мешканців. Мінімальний розмір населеного пункту – 6 тис., максимальний – 67 тис.

Як можна побачити на рис. 2 «Географія розповсюдження міст без централізованої системи подання гарячої води», в більшості випадків такі населені пункти переважають у Західній та Південній частині України.

Централізоване забезпечення гарячою водою більш розповсюджене в областях з потужними промисловими виробництвами, наприклад у Запорізькій, Донецькій, Луганській областях.

Географія розповсюдження міст без централізованої подачі гарячої води

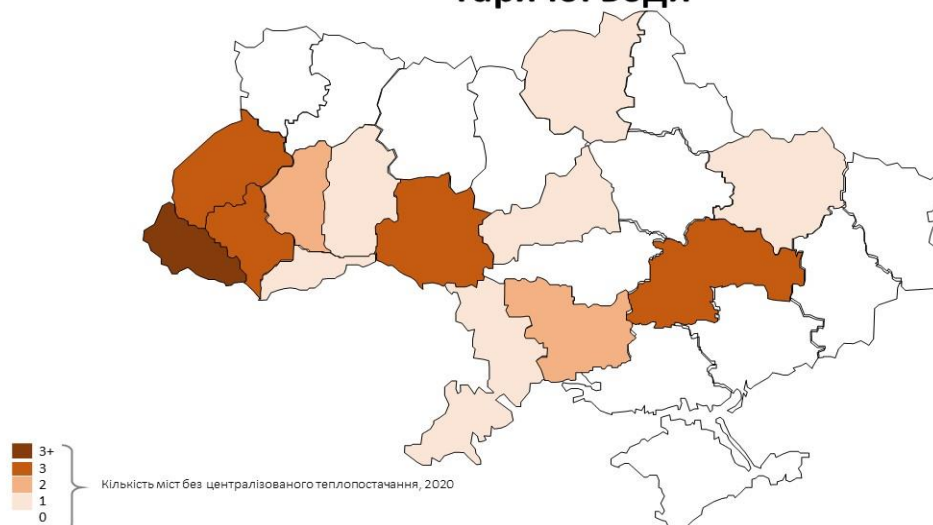

Рис. 2. – Географія розповсюдження міст без централізованої подачі гарячої води

Визначено міста, в яких, починаючи з 2016 року, відбуваються процеси впровадження систем індивідуальної подачі гарячої води на рівні багатоквартирних будинків, а саме: Бердичів, Бердянськ, Борислав, Боярка, Вінниця, Івано-Франківськ, Київ, Ковель, Кропивницький, Лисичанськ, Львів, Новий розділ, Нововолинськ, Переяслав, Рівне, Тернопіль, Харків, Шостка.

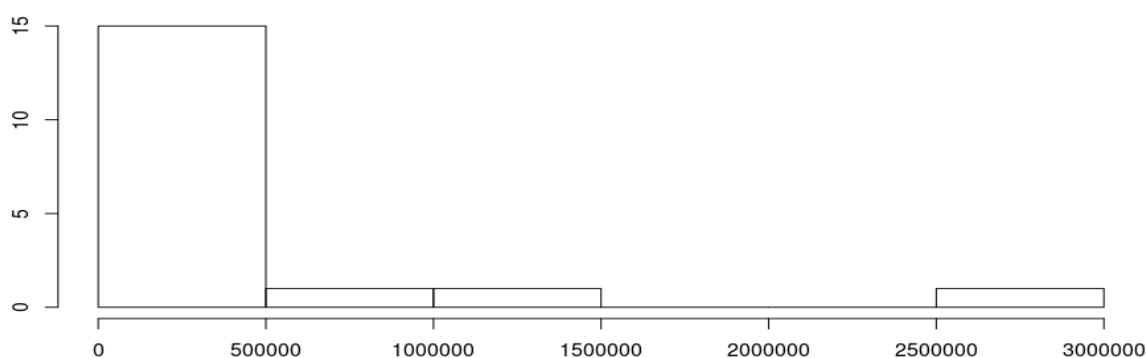

Рис. 3. – Розподіл чисельності населення міст України, в яких відбувається перехід до індивідуальних систем подачі гарячої води

Середньостатистичний розмір населених пунктів складає 390 тис. мешканців.

Географія тематичних матеріалів щодо ІОС

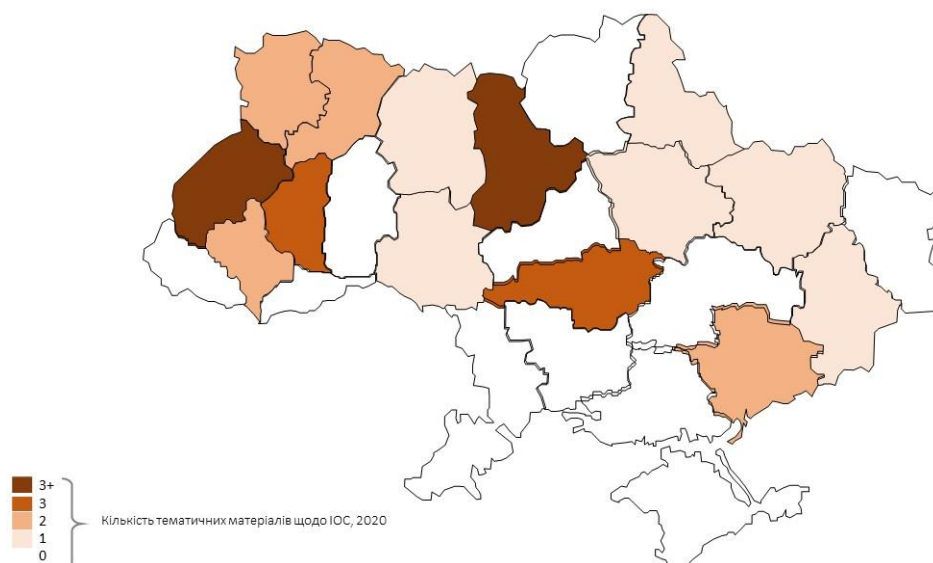

Рис. 4. – Географія тематичних матеріалів щодо індивідуальних опалювальних систем

Виходячи з аналізу рис. 4. «Географія тематичних матеріалів щодо індивідуальних опалювальних систем» визначено регіони, в яких активно відбувається перехід від централізованих до індивідуальних систем надання гарячої води, а саме – Львівська та Київська області. На другому місці – Тернопільська та Кіровоградська області.

Загальним висновком першого етапу дослідження є твердження про те, що на сьогоднішній день в Україні вся комунальна інфраструктура на рівні підприємств теплокомуненерго і будівель старої забудови зношена більш ніж на 60%.

Устаткування з таким рівнем зносу вже давно неефективне за основними функціями і витрат і вимагає заміни на сучасне. Єдиним рішенням в цій ситуації є активне впровадження заходів з енергозбереження, які необхідно робити на всіх етапах ланцюжка постачання гарячої води: від джерела тепла (котельні, до розподілу тепла (центральні теплові пункти), мережі (трубопроводи, насосні) і обладнання в самих будівлях (індивідуальні теплові пункти).

2. Відповідно, на другому етапі фокус дослідження було зосереджено на питаннях енергоефективності, альтернативних джерелах енергії як основи для забезпечення населення гарячою водою.

Так, у світовій практиці існує щонайменше 5 альтернатив: біоенергетика, вітроенергетика, сонячна енергетика, гідроенергетика та геотермальна енергетика.

Як зазначає група дослідників Запорізького національного університету, для Запорізької області найбільш актуальними та перспективними є розвиток таких напрямів:

1) вітроенергетика, які крім енергетичних і технічних аспектів, приносить місцевим громадам орендну плату за землю, створення нових робочих місць та певну фінансову допомогу для вирішення питань соціально-економічного розвитку відповідних територій.

2) сонячна енергетика: на ряді промислових підприємств – ВАТ «Мотор Січ», ВАТ «Дніпроспецсталь», ВАТ «Запоріжвогнетрив», ВАТ «Електровозоремонтний завод», готелі «Україна» та інших установах декілька років використовуються для гарячого водоприготування геліоколектори. Також в останні роки широке застосування геліоколектори отримали у побутових споживачів індивідуальної забудови.

3) Використання біосировини. Найцікавішим є проект будівництва теплоелектроцентралі потужністю 18 МВт у м. Мелітополь за інвестування декількома голландськими енергосервісними фірмами. Три модулі можуть споживати більш як 270 тис.т. біосировини у якості основного палива. ТЕЦ майже повністю замінює за потужністю місцеве підприємство теплових мереж, потужності якого передбачається законсервувати.

4) Біогаз – як супутній технологічний газ виробляють і споживають у виробничо-тваринницькому комплексі ВАТ «Запоріжсталь» та ВАТ ПБК «Славутич». Значні потенційні можливості не використовуються на звалищах твердих побутових відходів. Накопичений роками від розкладу відходів біогаз зараз тільки спалюється на звалищі селища Леваневського, чим звичайно

значно зменшує викиди в атмосферу метану і зменшує тепличний ефект. В майбутньому теплоту вказаного процесу можливо використати для отримання як досить дешевої теплової, так і електричної енергії.

Для оцінки перспектив впровадження будь-якого із зазначених напрямів було проаналізовано досвід реалізації проектів з отримання альтернативної енергії в Україні.

Як можна побачити з рис. 5, в українському сегменті Інтернет переважають публікації з тематики впровадження сонячних електростанцій (81%), на другому місці – матеріали про впровадження вітряних електростанцій (13%), на третьому – матеріали про використання біогазу (4%) та біомаси (2%).

Слід зробити таке зауваження – технології використання біомаси в Україні більше отримали своє розповсюдження в індивідуальних господарствах та малих підприємствах, про що свідчить велика чисельність підприємств, які надають послуги з продажу та сервісного обслуговування твердопаливних котлів та обладнання для виготовлення паливних пелетів.

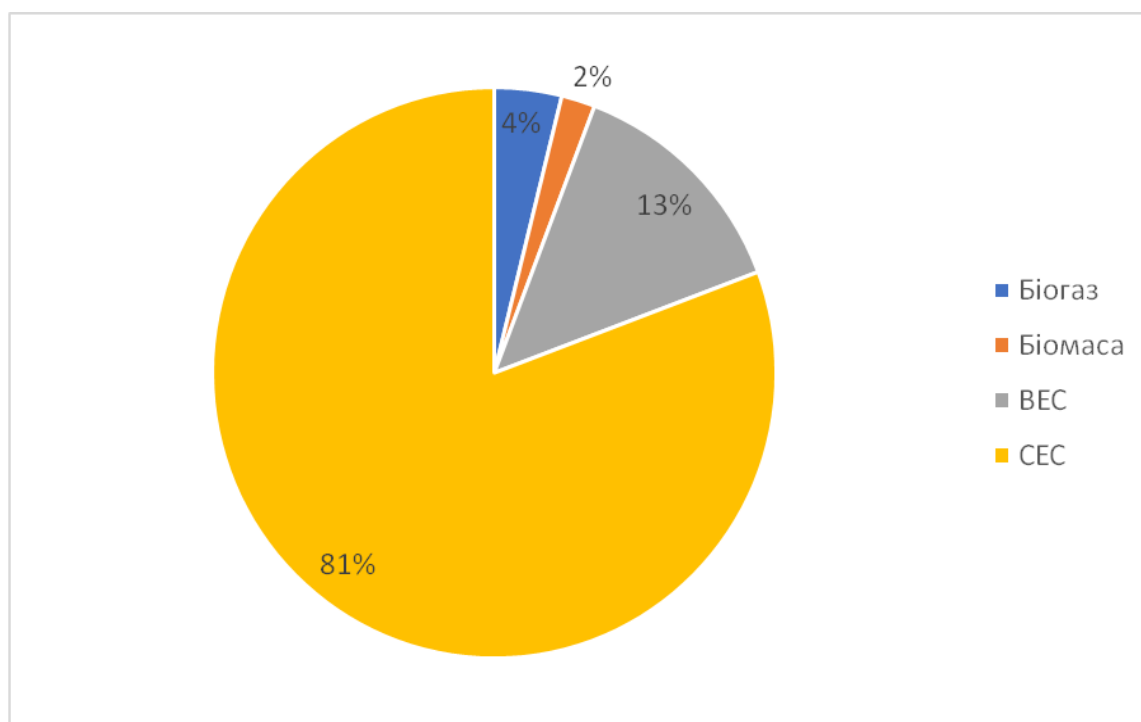

Рис. 5. – Розподіл тематичних матеріалів про альтернативні джерела енергії в українському сегменті Інтернет

Географія розповсюдження СЕС та ВЕС представлена на рис. 6 та 7.

Географія розвитку СЕС

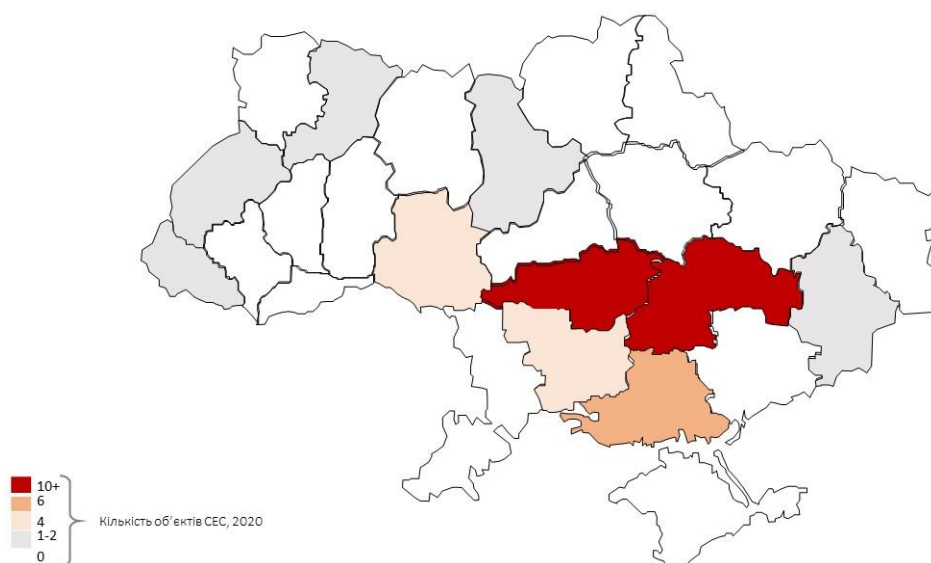

Рис. 6. – Географія розвитку сонячних електростанцій в Україні

Географія розвитку ВЕС

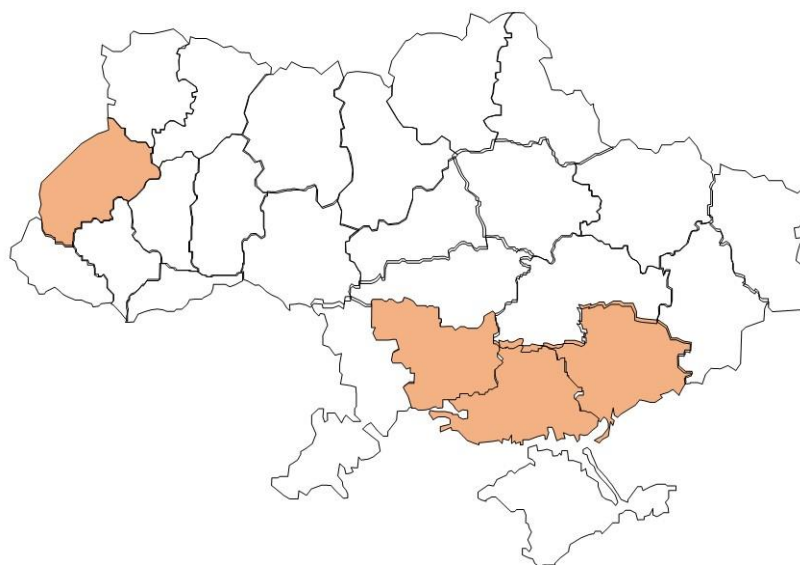

Рис. 7. – Географія розвитку вітрових електростанцій в Україні

Отже, за результатами моніторингу було визначено наступне: впровадження альтернативних джерел енергії для постачання гарячої води та відповідна модернізація тільки комунальних підприємств не зможе забезпечити масштабного економічного ефекту – адже основні втрати енергії та тепла мають місце в самих будівлях, особливо в житловому секторі. Тому, для

досягнення позитивних змін, необхідно модернізувати теплопункти, встановлені в житлових і адміністративних будівлях.

Нарешті, на третьому етапі увага була сконцентрована на аналізі теми індивідуальних теплових пунктів.

Як виявилось, на першому місці по впровадженню відповідних систем на рівні багатоквартирних будинків є Запорізька, Харківська, Київська та Дніпропетровська області (див. рис. 8).

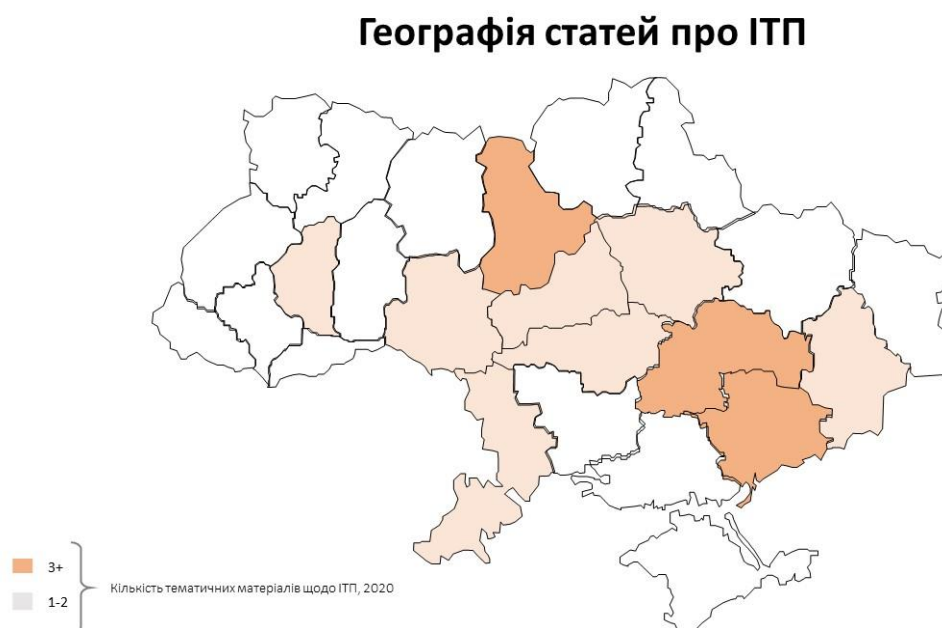

Рис. 8. – Географія статей про індивідуальні теплові пункти

В цілому, проведене дослідження дає можливість зробити наступні висновки.

Основні загрози для реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства сьогодні - це відсутність системних комплексних підходів до реалізації запланованих в ній заходів, а також популістські настрої в суспільстві в умовах постійних виборчих кампаній і боротьби політиків за голоси електорату.

Залишається актуальним питання систематизації законодавства, яке регулює діяльність у житлово-комунальній сфері, - в плані його спрощення,

дерегуляції та звільнення від існуючих протиріч, що дало б можливість використовувати приватний бізнес, зробивши ЖКГ інвестиційно привабливим, і почати масштабну модернізацію його інфраструктури.

Важливий фактор реалізації програми реформування житлово-комунального господарства - залучення до участі в цьому процесі суспільства (інститутів громадянського суспільства, наукових установ, приватного бізнесу і безпосередньо населення).

Протягом всього періоду реформування держава відкидало питаннями організації широкого громадського обговорення проблем галузі – ні разу не передбачалося використовувати на це кошти, хоча така стаття витрат є в Загальнодержавну програму реформування.

Якщо держава не змінить свою позицію і не зосередить увагу на цьому завданні, отримати суспільну підтримку для виконання реформ буде неможливо.

Найбільш істотними напрямками, яким майже не приділялося уваги протягом реформування ЖКГ, є питання створення нової житлової політики та механізмів її реалізації, а також системи фінансового забезпечення діяльності суб'єктів ринку ЖКГ, зокрема, щодо тарифної політики та бюджетної підтримки.

Зазначені питання повинні бути ретельно відпрацьовані вченими і практиками з урахуванням їх надзвичайного значення для модернізації житлово-комунальної інфраструктури на принципах енергоефективності та для забезпечення фінансової стійкості державного бюджету.

Щодо самої Програми реформування ЖКГ відзначимо, що об'єктивну оцінку ефективності та результативності передбачених нею заходів не можна здійснити через її неналежного фінансування (істотне недофінансування або повна його відсутність для окремих напрямків, розпорошеність фінансових коштів заради фінансування одних і тих же заходів за різними бюджетними програмами).

Такий підхід зводиться нанівець виконання Програми, позбавляє її системності та завершеності.

Зазначені моменти вимагають перегляду питань підготовки та затвердження державних цільових і, відповідно, бюджетних програм, підвищення їх результативності та відмови від їх декларативності.

В цілому, не має сенсу повторювати, що рівень активності мешканців міста та їх самоорганізаційні можливості є запорукою ефективного розвитку міста в цілому. Самоорганізація в контексті міського розвитку розуміється як розробка, вибір та реалізація управлінських рішень із активним залученням у цей процес представників громади.

Як показує аналіз сучасних практик управління територіальними громадами, більшість розвинутих країн світу (точніше, країн Західної Європи) будує систему взаємодії територіальних громад з органами місцевої влади на основі ідеї субсидіарності.

Сутність субсидіарності полягає в тому, що функції ухвалення рішення по можливості делегуються на рівень, найбільш наближений до того, який цих рішень стосується.

В нашому випадку, що прийняття рішення про зміну системи подачі гарячої води має відбуватися на рівні кожного багатоквартирного будинку.

Взаємодія громади та органів місцевого самоврядування неможлива без участі посередників, соціальних організаторів, яких у європейській науковій традиції прийнято називати соціотехніками.

Незважаючи на те, що в Україні соціального організатора як професії та виду діяльності досі не існує, функції та відповідні компетенції цих спеціалістів, в тому чи іншому вигляді, формуються у фахівців гуманітарних напрямів – юристів, соціологів, соціальних працівників та політологів – які в достатній мірі мають достатній рівень знань щодо ініціації, координації та реалізації соціальних проектів з наявним теоретичним та практичним досвідом управління та соціального менеджменту.

Акумуляція соціального капіталу дозволяє соціальним організаторам або фасілітаторам (якщо використовувати досвід США та Західної Європи) забезпечувати необхідний рівень довіри громади як до окремих представників, так і до органів державної, місцевої влади взагалі з метою ефективного вирішення проблем територіальних одиниць.

Головною умовою успіху в цьому процесі є наявність у соціальних організаторів вмінь та навичок прийняття управлінських рішень, а саме в сфері:

а) збору, обробки та аналізу інформації (моніторинг витрат за гарячу воду за останні 1-2 роки);

б) опису та формулювання проблемної ситуації (розрахунок можливих витрат за гарячу воду на 3-5 років);

в) діагностики виявлених проблем (аналіз технічного стану будівель та мереж);

г) виявлення та обґрунтування альтернатив (розрахунок варіантів альтернативного забезпечення гарячою водою);

д) визначення оптимальних альтернатив (визначення варіантів переходу до індивідуального забезпечення гарячою водою виходячи з обмежень у матеріальних та фінансових ресурсах);

е) експертної оцінки альтернатив (попередня зовнішня незалежна експертна оцінка проекту, що передбачається впровадити для відповідного житлового об'єкта;

ж) прийняття та оформлення рішень (офіційне затвердження проекту змін);

з) реалізації рішень та контролю їх виконання (поточний контроль реалізації проекту).

Слід зазначити, що метою діяльності соціальних організаторів є не створення нових або перетворення існуючих організацій, а забезпечення самоорганізації цілої соціальної системи, формування соціального капіталу організованих мешканців багатоквартирного будинку.

Основними напрямками роботи соціальних організаторів є:

- експертна оцінка рівня соціального капіталу громад;
- посередництво у налагодженні взаємодії між представниками громад, засобами масової інформації та органами державної і місцевої влади;
- узгодження потреб та інтересів зацікавлених сторін.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами дослідження стану наукової розробки проблеми публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіони ми розглянули в першому розділі, що реформування житлово-комунального господарства України ґрунтується на концепції, спільній для видів економічної діяльності, що надають суспільно необхідні та приватні послуги з облаштування матеріально-побутових умов життєдіяльності людської спільноти, яка передбачає: скорочення відповідних витрат бюджету завдяки конкретизації та адресності у реалізації державних зобов'язань для малозабезпеченого населення і цільових соціальних груп; ствердження прозорого ринку та стимулювання розширення пропозиції послуг, що мають контролюватися державними структурами й іншими організаціями із захисту прав споживачів на відповідність галузевим стандартам; налагодження прямих відносин між споживачами, їх уповноваженими представниками і виробниками послуг на низовому рівні; антимонопольне регулювання ринку, передусім у частині встановлення тарифів на послуги.

Надали визначення головним поняттям дослідження та виділили наукові підходи та принципи, методи наукової роботи. Слід вказати на одні із особливостей ЖКГ країни в глобалізованому світі є надання її комунальною підсистемою послуг із задоволення загальносуспільних потреб в енерго-, водопостачанні, очищенні стоків, зборі та утилізації відходів, що безпосередньо визначають різні аспекти національної безпеки (від екологічної, гуманітарної, соціальної до економічної, науково-технологічної, воєнної) і державної цілісності, відтак вимагаючи з боку органів державної влади різних рівнів контролю за дотриманням норм і нормативів розбудови та експлуатації інженерних мереж, а також реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості та пайової участі в діяльності з їх модернізації і розвитку.

Незважаючи на це, багато питань публічно-управлінського забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні недостатньо повно висвітлені.

Виходячи з наявних визначень і підходів до дефініції ЖКГ в доступній нам літературі, вважаємо за можливе і доцільне запропонувати таке ЖКГ як об'єкта публічно-управлінського забезпечення – комплексом соціально-економічних суспільних відносин, що реалізуються в наступних п'яти напрямках:

1) управління житловим фондом (сюди ми відносимо договірні суспільні відносини з керуючою організацією щодо утримання, експлуатації та ремонту житлових будинків, а також найм житла);

2) ресурсопостачання (діяльність ресурсопостачаючих організацій, в тому числі – з надання комунальних послуг населенню);

3) управління інфраструктурою багатоквартирного будинку (суспільні відносини, пов'язані з реалізацією прав власників багатоквартирних будинків, в тому числі – з благоустрою прибудинкової території, отримання прибутків із загального майна, прийняття рішення про введення інновацій в інфраструктуру житлового будинку, так званий «Розумний будинок» тощо);

4) управління громадської інфраструктурою ЖКГ – інженерними мережами загального користування (сюди ми відносимо суспільні відносини з будівництва, експлуатації та утримання загальноміських мереж водопостачання, водовідведення, електро-мережеве господарство, мережі теплопостачання та ін.);

5) супутні суспільні відносини, що впливають на розвиток галузі.

До таких суспільним відносин можна віднести соціальні відносини по встановленню субсидій і пільг для соціально-незахищених верств населення (в тому числі – на оплату житлово-комунальних послуг), з регулювання контрольно-наглядової діяльності, встановлення гарантій для юридичних осіб при проведенні перевірок (житлового нагляду), антимонопольне регулювання (встановлення тарифів на комунальні послуги), розвиток інновацій і інститутів

державно-приватного партнерства, в тому числі – концесійних угод (які можна застосувати при будівництві, реконструкції інфраструктури ЖКГ), розвитку іпотечного та будівельного ринку (якості і доступності житлового фонду), по встановленню основ місцевого самоврядування (в частині самостійності вирішення певних питань у сфері житлово-комунального господарства), по інформатизації державного управління, так зване «Електронне врядування» тощо.

ЖКГ є непростим, комплексним об'єктом публічно-управлінського забезпечення, в якому держава має відігравати важливу роль в соціальному захисті населення, модернізації інфраструктури ЖКГ, капітальному ремонті житлового фонду, поліпшення якості комунальних послуг, зниження їх собівартості.

В цілому, не має сенсу повторювати, що рівень активності мешканців міста та їх самоорганізаційні можливості є запорукою ефективного розвитку міста в цілому. Самоорганізація в контексті міського розвитку розуміється як розробка, вибір та реалізація управлінських рішень із активним залученням у цей процес представників громади.

Як показує аналіз сучасних практик управління територіальними громадами, більшість розвинутих країн світу (точніше, країн Західної Європи) будує систему взаємодії територіальних громад з органами місцевої влади на основі ідеї субсидіарності. Сутність субсидіарності полягає в тому, що функції ухвалення рішення по можливості делегуються на рівень, найбільш наближений до того, який цих рішень стосується. В нашому випадку, що прийняття рішення про зміну системи подачі гарячої води має відбуватися на рівні кожного багатоквартирного будинку.

Взаємодія громади та органів місцевого самоврядування неможлива без участі посередників, соціальних організаторів, яких у європейській науковій традиції прийнято називати соціотехніками. Незважаючи на те, що в Україні соціального організатора як професії та виду діяльності досі не існує, функції та відповідні компетенції цих спеціалістів, в тому чи іншому вигляді, формуються

у фахівців гуманітарних напрямів – юристів, соціологів, соціальних працівників та політологів – які в достатній мірі мають достатній рівень знань щодо ініціації, координації та реалізації соціальних проектів з наявним теоретичним та практичним досвідом управління та соціального менеджменту.

Акумуляція соціального капіталу дозволяє соціальним організаторам або фасілітаторам (якщо використовувати досвід США та Західної Європи) забезпечувати необхідний рівень довіри громади як до окремих представників, так і до органів державної, місцевої влади взагалі з метою ефективного вирішення проблем територіальних одиниць. Головною умовою успіху в цьому процесі є наявність у соціальних організаторів вмінь та навичок прийняття управлінських рішень, а саме в сфері:

а) збору, обробки та аналізу інформації (моніторинг витрат за гарячу воду за останні 1-2 роки);

б) опису та формулювання проблемної ситуації (розрахунок можливих витрат за гарячу воду на 3-5 років);

в) діагностики виявлених проблем (аналіз технічного стану будівель та мереж);

г) виявлення та обґрунтування альтернатив (розрахунок варіантів альтернативного забезпечення гарячою водою);

д) визначення оптимальних альтернатив (визначення варіантів переходу до індивідуального забезпечення гарячою водою виходячи з обмежень у матеріальних та фінансових ресурсах);

е) експертної оцінки альтернатив (попередня зовнішня незалежна експертна оцінка проекту, що передбачається впровадити для відповідного житлового об'єкта);

ж) прийняття та оформлення рішень (офіційне затвердження проекту змін);

з) реалізації рішень та контролю їх виконання (поточний контроль реалізації проекту).

Слід зазначити, що метою діяльності соціальних організаторів є не створення нових або перетворення існуючих організацій, а забезпечення самоорганізації цілої соціальної системи, формування соціального капіталу організованих мешканців багатоквартирного будинку.

Таким чином, наша гіпотеза підтвердилась, а саме, що спроможності місцевої влади забезпечити процес вдосконалення обслуговування житлового комунального господарства залежить від рівня розвитку громадянського суспільства. Чим більше рівень розвитку громадянського суспільства, тим більше ймовірність наявності активних суб'єктів (соціальних технологів) з числа мешканців громади, які мають необхідні навички, бажання та ресурси для самоорганізації.

Основними напрямками роботи соціальних організаторів є:

- експертна оцінка рівня соціального капіталу громад;
- посередництво у налагодженні взаємодії між представниками громад, засобами масової інформації та органами державної і місцевої влади;
- узгодження потреб та інтересів зацікавлених сторін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*. New York, 1986. P. 241-258.
2. Coleman J. The Foundations of Social Theory. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994. 993 p.
3. European Governance. A White Paper. Commission of the European Communities. COM (2001) 428 final. Brussels, 25.07.2001 URL : http://ec.europa.eu/governance/contrib_efc_en.pdf. (дата звернення: 13.04.2020)
4. Inglehart R. Modernization and Post-Modernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies. New Jersey, 1997. 440 p.
5. Knoke D. Political networks: the structural perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 290 p.
6. Nachapiet J. Social Capital, Intellectual capital, and the Organization Advantage. *Academy of Management Review*. 1998. Vol. 23. P. 242-266.
7. UNDP Note on Governance for Human development, 2004. URL : <http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/KHDR2004.pdf>. – Title from the screen. (дата звернення: 13.04.2020)
8. Альошкін С., Балло Я., Вівдич А. Рекомендації щодо створення Центрів безпеки громадян : інф. посіб. Київ : Літера, 2018. 232 с.
9. Андреев С. Інституціональні засади розвитку державних систем ЖКГ : автореф. дис. ... д. держ. упр. : 25.00.02. Київ : 2017. 36 с.
10. Андрущенко В. Організоване суспільство. Київ : ТОВ «Атлант ЮЕМСі», 2006. 502 с.
11. Антонець В. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій : зб. нормат. док. Київ : КНУ, 2007. 303 с.
12. Архангельский Г. Корпоративный тайм-менеджмент: энциклопедия решений : учебное пособие. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. 160 с.
13. Бакуменко В. Методологія системних досліджень в державному управлінні : навч. посіб. Київ : ВПЦ АМУ, 2011. 116 с.

14. Баранцева К. Державна служба: зарубіжний досвід та Україна. Київ : ДПС України, 2012.
15. Баскаков А., Туленков Н. Методологія наукового дослідження : навч. посіб. Київ : МАУП, 2004. 216 с.
16. Басыров Р. 1С-Битрикс: Корпоративный портал. Повышение эффективности компании : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 320 с.
17. Бауман З. Индивидуализированное общество. Москва : Логос, 2002. 390 с.
18. Берегой Т. Роль агентства регіонального розвитку у процесі демократичного врядування. *Європейський Союз: 50 років після Римських Договорів. Євроінтеграційні перспективи України: нові моделі*: Зб. ст. наук.-практ. семінару (12 трав. 2007 р.). Одеса : Фенікс, 2007. С. 160-165.
19. Білодід Ю. Філософія української світоглядю : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
20. Бюссе С. Социальный капитал и неформальная экономика в России. *Мир России*. Москва, 2012. № 2. С. 93–104.
21. Васильев Г. Самоорганизация целостности: психо- и социогенез. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. 204 с.
22. Визгалов Д. Маркетинг города: практическое пособие. Москва : Фонд «Институт экономики города», 2008. 110 с.
23. Вирт Л. Городское общество и цивилизация. *Личность, культура, общество*. Москва, 2006. Вып. 2 (30). С. 21-32.
24. Власюк О. С. Индекс людського розвитку: досвід України. Київ : ПРООН, 1995. 84 с.
25. Воловик В. Философия политического сознания : монография. – Запорожье : Просвіта, 2006. 204 с.
26. Воловик В., Лепський М., Гугнін Е., Кудінов І. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: Монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 428 с.

27. Гидденс Э. Устроение общества : очерк теории структуризации. Москва : Академический проект, 2003. 528 с.
28. Горбунова А. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с.
29. Гугнін Е. Конвертація економічного та соціального капіталу у формуванні політичного простору України. *Соціальна перспектива і регіональний розвиток: філософія, політика, соціологія*: збірник наукових праць / Гол. ред. М. Лепський. Випуск 3. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2009. С. 108-120.
30. Додонов Р. Энтическая ментальность: опыт социально-философского исследования. Запорожье : РА «Тандем-У», 1998. 191 с.
31. Жовтянський В. Стратегія енергозбереження в Україні: Аналітично-довідкові матеріали в 2-х томах: Механізми реалізації політики енергозбереження. Київ : Академперіодика, 2006. 600 с.
32. Иваницкий О. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире. Москва : Издательство «Весь Мир», 2013. 202 с.
33. Инглхарт Р. Культура и демократия. *Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу*. Москва, 2002. С. 106-128.
34. Козуб В. Розвиток теорії публічного адміністрування в контексті суспільних перетворень. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/1/06.pdf>. (дата звернення: 13.09.2020)
35. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
36. Крохмаль Н. Історичні форми саморегуляції соціального процесу. Запоріжжя: «Просвіта», 2004. 144 с.
37. Куц Ю., Мамонова В. Сталий розвиток територіальної громади : управлінський аспект. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2008. 335 с.
38. Кушнір С. Енергозбереження по-запорізьки. *Енергосбереження*. Запоріжжя, 2012. № 3 (149). С. 20-21.

39. Лазебна О. Формування активної екологічної позиції підлітків. Київ : Академвидав, 2004. 20 с.
40. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. Москва : Академический Проект, 2008. 475 с.
41. Лепський М. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: навчальний посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 602 с.
42. Масловська Л., Серета В. Сталый розвиток суспільства: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2011. 392 с.
43. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, затверджені наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 224 від 29.07.2002 URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.322.0>. (дата звернення: 10.08.2020)
44. Мица Н. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні. *Сталый розвиток економіки : Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. Київ, 2012. Випуск 2(88). С.40-47.
45. Ноэль Э. Массовые опросы: введение в методику демоскопии : монография. Москва : Прогресс, 1978. 380 с.
46. Нугаев Р. Качество жизни в трудах социологов США. *Социологические исследования*. Киев, 2003. № 11. С. 100-105.
47. Окрепилова И. Управление качеством жизни: уч. пособ. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. 104 с.
48. Патон Б. Національна парадигма сталого розвитку України. Київ ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
49. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1359-xiv>. (дата звернення: 10.08.2020)
50. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 – 2025 роки»

від 22.09.2004 № 675-р URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/675-20>. (дата звернення: 10.08.2020)

51. Праховник А., Іншеков А. Енергозбереження та пом'якшення змін клімату: посібник з пом'якшення змін клімату і раціонального використання енергії та ресурсів. Київ : Академвидав, 2008. 120 с.

52. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2807-15>. (дата звернення: 01.10.2020)

53. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>. (дата звернення: 27.09.2020)

54. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 13.09.2020)

55. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>. (дата звернення: 13.09.2020)

56. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997, № 280/97-ВР URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=280%2F97>. (дата звернення: 13.09.2020)

57. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 № 2780-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2780-12>. (дата звернення: 13.09.2020)

58. Про право територіальних громад на об'єднання: проект Закону України від 15.08.2013 URL:<http://minregion.gov.ua/discussion/proekt-zakonu-ukrayini-pro-pravo-teritorialnih> (дата звернення: 10.08.2020)

59. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 № 966-IV ВР URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>. (дата звернення: 13.09.2020)

60. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 13.09.2020)

61. Проект «Місцевий економічний розвиток міст України» Верховної Ради. URL: http://www.rgd.org.ua/latest_project_news/stalyy_rozvytok/FF_UKR.pdf. (дата звернення: 10.08.2020)

62. Проект ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» URL: <http://cba.org.ua/ua/about/about-cba>. (дата звернення: 20.08.2020)

63. Радаев В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация/ *Общественные науки и современность*. Москва, 2003. № 2. С. 5-16.

64. Результати соціологічного дослідження «Оцінка впливу підходу до місцевого розвитку за участі громад, реалізованого в Україні у проектах ПРООН, що фінансувалися Європейським Союзом та іншими донорами» URL: http://www.cba.org.ua/documents/CBA_publications/CBA_LQ.pdf. (дата звернення: 19.08.2020)

65. Решота О. Концепція демократичного врядування у реформуванні управління ЄС URL : <http://archive.nbuv.gov.ua/Soc.pdf>. (дата звернення: 11.08.2020)

66. Стецюк К. Методологічні основи освіти у процесі формування екологічної культури майбутнього аграрія. *Проблеми освіти: Наук. збірник*. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2010. Вип. 65. С. 78-82.

67. Турчинов І. Роль держави та місцевого самоврядування у формуванні соціального капіталу територіальних громад. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Patp/2011_2/11tiectg.pdf. (дата звернення: 10.08.2020)

68. Україна в 2015 році : Цілі розвитку тисячоліття. URL: http://www.undp.org.ua/files/en_75833MDG%20Booklet08.pdf. (дата звернення: 10.03.2020)

69. Урсул А. Сталий екологічнобезпечний розвиток: курс лекцій. Миколаїв : Вид-во РАГС, 2001. 268 с.
70. Фролов И. Философский словарь. Москва : Республика, 2001. 719 с.
71. Фукуяма Ф. Великий разрыв. пер. с англ. под общ. ред. А.В. Александровой. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. 474 с.
72. Цілі Розвитку Тисячоліття : Україна. Київ : ЕКМО, 2003. 29 с.
73. Ямельницький О. Реалізація принципів «належного» врядування як чинник активізації політичної участі URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_61/Gileya61/P21_doc.pdf. (дата звернення: 10.03.2020)

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Лук'яненко Ангеліна Борисівна, студент(ка) 2 курсу, форми навчання заочної, факультету соціології та управління спеціальність «Публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти lina151077@i.ua,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Публічно-управлінське забезпечення удосконалення обслуговування житлового комунального господарства в регіоні»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент)

Лук'яненко А.Б.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ(науковий керівник) Краснокутський О.В.